AKADEMIA

...wpływamy na zmiany

RZECZNIKÓW

PORADNIK

„DO RZECZY”

dla RZECZNIKÓW-SENIORÓW

Autorzy:
Bożena Bednarek
dr Emilia Kramkowska
Jan Oniszczuk
Jolanta Wołągiewicz

Zadanie publiczne "Akademia Rzeczników - wpływamy na zmiany" realizowane przez Stowarzyszenie Szukamy Polski jest współfinansowane ze środków Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 201402020 ASOS oraz ze środków Województwa Podlaskiego

STOWARZYSZENIE SZUKAMY POLSKI

ASOS 2014-2020
Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014-2020
Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

Podlaskie

SPIS TREŚCI

1. Rzecznictwo i komunikacja 3
2. Tajniki tekstu - jak pisać zaproszenia, komunikaty, relacje na stronę www lub do mediów społecznościowych 12
3. Partycypacja? A co to takiego? 14
4. Co warto wiedzieć o socjologii i badaniach socjologicznych? 28
5. Ankieta potrzeb seniorów województwa podlaskiego 71
6. Program na rzecz osób starszych w województwie podlaskim na lata 2016-2020..... 81
7. Notki o zespole redakcyjnym poradnika „DO RZECZY” 106

Rzecznictwo i komunikacja – Bożena Bednarek

Aktywni, zaangażowani, dbający o zdrowie i przepełnieni pasją. Otwarci na nowe wyzwania i przeżywający drugą młodość. Seniorzy wciąż stawiają na rozwój i nie w głowie im spędzanie czasu na kanapie.

Walczysz o zniesienie barier dla niepełnosprawnych? Domagasz się lokalu na Klub lub Centrum Seniora? Działasz na rzecz powstania Rady Seniorów w Twojej gminie lub mieście? Starasz się o głosy w projekcie z Budżetu Obywatelskiego? Bierzesz udział w konsultacjach społecznych? Może nie wiesz, ale prowadzisz działalność rzeczniczą.

Rzecznictwo nie ogranicza się do reprezentowania konkretnych osób. Często jest się rzecznikiem pewnej sprawy lub występuje się w imię pewnych wartości. Działalnością rzeczniczą będzie więc również np. obrona praw zwierząt lub nawet poszczególnych ich gatunków, a także promowanie pewnych idei.

Nasze rzecznictwo polega na reprezentowaniu interesów (choćby poprzez wpływanie na poprawę przepisów lub współdecydowanie czy współuczestniczenie w rozwiązywaniu problemów społecznych), czy też na edukacji obywatelskiej, gdy celem naszym jest zmiana postaw lub zachowań społecznych. Chcemy zmieniać świat, więc i za świat stajemy się odpowiedzialni. I to bez względu na to, czy próbujemy tego dokonać poprzez zmianę zasad działania, czyli zmianę prawa, czy poprzez wpływanie na konkretne decyzje.

Być skutecznym nie za wszelką cenę

Organizacje są potencjalnie wielką siłą. Teoretycznie dlatego, że są emanacją zbiorowej aktywności (choć część z nich tylko to udaje), są reprezentantem jakiejś idei, jakiejś potrzeby, społecznych oczekiwań. To oczywiste, że jeżeli tak jest, to każdy powinien się z organizacją pozarządową liczyć. Jednak nie zawsze jest to tak oczywiste. Warto się zastanowić, czy nasza organizacja jest reprezentatywna, nieroszczeniowa i obiektywna?

Po pierwsze, w rzeczywistości mamy do czynienia z bardzo wieloma organizacjami występującymi w interesie konkretnej grupy osób. Jak uznać, która z nich jest reprezentatywna, tzn. rzeczywiście – albo choćby lepiej – reprezentuje interesy seniorów? Jeżeli takie uzgodnienia nie nastąpią podczas debaty wewnątrz środowiska (np. organizacji senioralnych, rad seniorów), sprawa ta musi zostać rozstrzygniętą przez samą administrację na zasadzie uznaniowej (bo z tymi nam bliżej) lub ilościowej (bo tych jest więcej).

Po drugie, często interesy jednej grupy mogą być realizowane jedynie kosztem innych grup. Właśnie roszczeniowa postawa wielu organizacji rzeczniczych, które widzą swój interes w krótkiej perspektywie i w wąskim zakresie, może okazać się największym wrogiem rzecznictwa. Jeżeli bowiem rzecznictwo traktować będziemy w kategorii za krótkiej kołdry, którą trzeba ściągnąć z innych, oznaczać to będzie w istocie nie debatę między organizacjami a administracją, ale walkę wewnątrz społeczeństwa obywatelskiego.

Po trzecie w końcu, czasem trudno odróżnić interes organizacji od interesu jej podopiecznych. Konieczna jest społeczna kontrola nad działalnością organizacji pozarządowych, gdyż często pracownicy organizacji mogą w bieżącej działalności utożsamić obiektywny interes

swoich podopiecznych z interesem organizacji, która dla nich działa.

Zamiast podsumowania

„...choć możliwość rzecznictwa jest prawnie zagwarantowana, w praktyce istnieją ograniczenia. Są one konsekwencją uzależnienia organizacji od publicznych pieniędzy, mogą też być związane z klientystycznymi powiązaniami (...). Innym problemem jest słabo rozwinięty dialog społeczny, co powoduje, że krytyka nie przekłada się na działania rządu (...) W tej dziedzinie organizacje są zdecydowanie za mało aktywne" (Indeks Społeczeństwa Obywatelskiego w Polsce 2005, Klon/Jawor, Warszawa 2006).

Bez wątpienia w działalności rzeczniczej musimy kierować się zasadami etycznymi. Jest to bowiem działalność odwołująca się do zaufania – Ryszard Skrzypiec w: Wiedza i Doświadczenie. Współpraca z otoczeniem, ARFP, Warszawa 2006.

Rzecznictwo jest sprawdzonym sposobem na zmianę sytuacji. Dzięki niemu można przekonać decydentów do zapewnienia wsparcia osobom i instytucjom, które pragną przejść od działań prowadzonych na rzecz konkretnych osób lub grup, do działań, których efekty będą udziałem całej populacji, każdej osoby posiadającej określony problem – Julia Wygnańska, Rzecznictwo, Fundacja Synapsis, Warszawa 2004

Działalność informacyjno-konsultacyjna dla seniorów i ich rodzin – jak powinni myśleć urzędnicy?

Pierwszym krokiem do podniesienia jakości życia osób starszych jest dostęp do rzetelnej informacji. Jego zapewnienie może stać się zalążkiem podejmowania aktywności. Umożliwia dokonanie wyboru zgodnie z indywidualnymi potrzebami i upodobaniami. Może przyczyniać się do nabycia lub odzyskania poczucia sprawstwa i wpływu na własne życie. We współczesnym świecie nazywanym często „globalną wioską" większość informacji i wiadomości przekazywanych jest „w sieci". Daje to możliwość szybkiego, niemal natychmiastowego ich udostępniania i pozyskiwania. Z drugiej jednak strony nieodzowność Internetu w codziennym życiu może stawać się barierą nie do pokonania dla osób z niego niekorzystających. W sytuacji osób starszych zagrożenie to widoczne jest szczególnie wyraźnie. Dlatego tak ważne w przekazywaniu informacji jest wykorzystanie możliwe jak największej liczby dróg i kanałów komunikacyjnych. Internet stanowi jedno z głównych narzędzi komunikacji, biorąc jednak pod uwagę, że nadal nieznaczna liczba osób starszych korzysta z niego, nie można się do niego ograniczać. W celu zapewnienia seniorom i ich rodzinom dostępu do rzetelnej informacji konieczne jest podejmowanie wielokierunkowych działań.

Działania obejmują między innymi:

- Prowadzenie Punktu Informacji 60+.
- Wsparcie organizacji pozarządowych w działalności informacyjno-konsultacyjnejna rzecz seniorów i ich rodzin.
- Podejmowanie współpracy z instytucjami i lokalnymi mediami w celu zapewnienia odpowiedniej promocji gromadzonych baz danych i informacji – program tv, radiowy, telewizja internetowa.

► Opracowywanie i drukowanie informatora dla seniorów i ich rodzin.

► Wspieranie inicjatywy cyklicznych publikacji informacyjnych w lokalnych mediach – partnerstwo między sektorowe.

Rzecznik to nie Wodnik – powinien mówić „do rzeczy" a nie „lać wodę" dlatego musi znać zasady komunikacji społecznej i metody skutecznego informowania.

Cechy dobrej informacji:

Omówienie najważniejszych cech dobrej informacji.

► **użyteczność** - info musi treściwie odpowiadać pewnej potrzebie, na ogół związanej z podjęciem pewnej decyzji

► **dostępność** - info musi być osiągalne dla zainteresowanej osoby, co oznacza, że mysi być w miarę tanie i rozpowszechniane w kręgu właściwych użytkowników

► **operatywność** - info musi być aktualne, uzyskane na czas, na ogół szybko

► **trafność** - info musi być adekwatne, tzn. trafiać w sedno, dotyczyć danej kwestii, nie pomijając istotnych elementów

► **zrozumiałość** - info musi być podane we właściwym języku, przystępna

► **prawdziwość** - info musi przestawiać sprawy tak, jak się w rzeczywistości one mają, nazywać rzeczy po imieniu

► **wiarygodność** - info muszą pochodzić z wiarygodnego źródła

► **rzetelność** - info musi dokładnie i starannie przedstawić swój przedmiot

► **weryfikalność** - info powinno być możliwe do sprawdzenia, uzupełnienia, pogłębienia i rozszerzenia

Komunikowanie jest procesem porozumiewania się jednostek, grup lub instytucji. Jego celem jest wymiana myśli, dzielenie się wiedzą, informacjami i ideami. Proces ten odbywa się na różnych poziomach, przy użyciu zróżnicowanych środków i wywołuje określone skutki (Dobek-Ostrowska, 1999).

Każdy **akt komunikacyjny** składa się z kilku niezbędnych, ściśle powiązanych ze sobą elementów. Należą do nich kontekst (wyznawane wartości i sposób, w jaki uczestnicy interakcji postrzegają siebie nawzajem, np. życzliwość, formalność lub bezpośredniość), uczestnicy, komunikat (zawierający wiele różnych elementów, m.in. znaczenia, symbole i formę), to, w jaki sposób się komunikujemy, czyli kanał przekazu (np. rozmowa, e-mail czy SMS) oraz szumy, czyli źródło zakłóceń, takich jak: hałas, uczucia uczestników (zmęczenie, uprzedzenia), uszkodzony telefon czy zamierzone lub niezamierzone użycie niewłaściwego słowa.

Każdy komunikat powoduje również reakcję u odbiorcy, zwaną sprzężeniem zwrotnym. Jak widać, **komunikacja interpersonalna jest procesem złożonym** z wielu elementów, a co za tym idzie, może zostać zakłócona w różny sposób i na rozmaitych etapach. Jak tego uniknąć? Aby zwiększyć szanse na realizację założonego przez siebie celu interakcji, warto poznać kilka zasad oraz technik.

1. Aktywne słuchanie

Kluczem do zrozumienia rozmówcy jest **okazanie mu zainteresowania**. Należy skoncentrować się na jego słowach oraz **mowie ciała**, zamiast skupiać się na nieistotnych rzeczach: jego wyglądzie, leżącej przed nami gazecie czy włączonym w tle telewizorze. Nawiązujmy **kontakt wzrokowy**, nie przerywajmy partnerowi interakcji i zadawajmy mu dodatkowe pytania (najlepiej otwarte, pozostawiające przestrzeń na wyrażenie szczerej opinii).

2. Opanowanie

Bardzo istotna jest cierpliwość (ważne jest zarezerwowanie sobie wystarczającej ilości czasu na rozmowę) i trzymanie emocje na wodzy. Unikajmy kłótni o to, „kto ma rację". Zastąp słowo „racja" określeniem „opinia", bo opinii, jak wiadomo, jest tyle, ilu ludzi na świecie i każdy ma pełne prawo do posiadania własnej.

3. Sprecyzowany cel komunikacji

Osiągnięcie celu jest możliwe jedynie wówczas, gdy zdajemy sobie z niego sprawę. Przed rozpoczęciem rozmowy warto więc zastanowić się, co planujemy przez nią osiągnąć (może to być jedynie wysłuchanie nas przez drugą osobę, ale również podpowiedź, rada, podjęcie decyzji). Po określeniu celu konwersacji warto wyartykułować go naszemu rozmówcy.

4. Odpowiedzialność za własny komunikat

Jeśli chcemy być odbierani jako osoby wiarygodne i godne zaufania, musimy **brać odpowiedzialność za własne słowa**. Nie wahajmy się zaznaczyć, że nie jesteśmy czegoś pewni. Jeśli widzimy, że nasz rozmówca wydaje się być zakłopotany, nie przerzucajmy na niego odpowiedzialności („Dlaczego nie rozumiesz tego, co mówię?"), a postarajmy się sprecyzować lub wyjaśnić prezentowany przez siebie punkt widzenia. Przyznawajmy się do błędów i na bieżąco korygujmy zakłócony przez nie komunikat.

5. Jasne i precyzyjne komunikaty

Język, którym się posługujemy, powinien być **prosty i jednoznaczny, a także dopasowany do rozmówcy.** Unikajmy skrótów i żargonów (jeśli nie mamy pewności, że partner interakcji je zrozumie), a także zbyt długich i rozbudowanych zdań. Warto powtarzać najważniejsze informacje, używając w tym celu innych słów. Mówmy o faktach

i konkretnych wydarzeniach (np. „Spóźnił się pan z tym zleceniem aż o 5 dni", zamiast: „Jest pan niesolidny i nieodpowiedzialny, nie dotrzymuje pan terminów").

6. Konstruktywna informacja zwrotna

Informacje zwrotne pomagają nam dowiedzieć się, czy zostaliśmy trafnie zrozumiani, a także jak druga osoba odbiera nasze zachowanie. Pozwalają również na bieżąco konfrontować cel wypowiedzi z osiągniętymi rezultatami i dokonywać ewentualnych korekt. Konstruktywna informacja zwrotna dotyczy jej nadawcy (np. „Przykro mi, że tak się zachowałeś", „Jestem zawiedziony, że spóźniłeś się na to spotkanie", zamiast: „Ty zawsze tak się zachowujesz", „Znowu się spóźniłeś").

7. Komunikacja niewerbalna

Komunikacja niewerbalna może nam przekazać więcej informacji, niż same słowa rozmówcy. Zwracajmy uwagę na to, czy zachowanie partnera interakcji wydaje się być zgodne z tym, co mówi. Starajmy się **wykorzystywać mowę ciała do wywierania pozytywnego wrażenia**: siedźmy lub stójmy wyprostowani, uśmiechajmy się, akcentujmy najważniejsze informacje za pomocą tonu głosu, dobierajmy optymalną szybkość oraz głośność mówienia.

Umiejętność dobrego komunikowania się z innymi jest bardzo ważna z perspektywy naszego rozwoju osobistego - pomaga nam na drodze do budowania pozytywnych kontaktów z innymi, unikania konfliktów, a także zwiększania skuteczności stosowanej przez siebie perswazji. Powyższe zasady mogą przynieść poprawę jakości wszystkich wymienionych aspektów.

Jednym z **mitów dotyczących komunikacji interpersonalnej** jest przekonanie, że to my decydujemy, kiedy ona zachodzi. Tymczasem,

czy tego chcemy, czy nie - przez cały czas wysyłamy otoczeniu różnego rodzaju sygnały. Mogą to być chociażby gesty, wyrazy mimiczne lub... milczenie. Nie zakładajmy też, że puszczona w obieg informacja z pewnością zostanie właściwie zrozumiana. To my odpowiadamy za to, czy nasze intencje są jasne dla odbiorcy. Przerzucanie na niego odpowiedzialności za to, co usłyszał, nie ma większego sensu.

Nawet najdłuższy monolog czy wykład nie trafia w próżnię - **brak werbalnej reakcji nie oznacza, że nie jest on interakcją**. Zawsze warto zwrócić uwagę na **kontekst sytuacji**, w której się porozumiewamy. Nawet najciekawsza wypowiedź może przegrać pojedynek o uwagę słuchacza z takimi kwestiami jak upał, głód... Bądźmy więc **uważni i otwarci na partnerów komunikacji** - w ten sposób zwiększymy swoje szanse na to, że odwdzięczą się nam tym samym.

Jeśli mamy ochotę rozwinąć swoje **umiejętności interpersonalne**, warto rozważyć udział w stosownych **szkoleniach psychologicznych**. **Usunięcie barier komunikacyjnych** z pewnością pozytywnie wpłynie na nasze życie oraz relacje z innymi ludźmi.

Źródła:

Dobek-Ostrowska B. (1999) Podstawy komunikowania społecznego

Kozyra B. (2008) Komunikacja bez barier.

Tajniki tekstu - jak pisać zaproszenia, komunikaty, relacje na stronę www lub do mediów społecznościowych – Jan Oniszczuk

Pamiętajmy, że tworzymy dla czytelnika/odbiorcy, nie dla siebie. Jest to warunek uczestnictwa w życiu społecznym. Nasz przekaz powinien być zrozumiały dla szerokich rzesz odbiorców I zgodny z psychologicznymi zasadami odbioru sformułowanymi przez tzw. klasyczne dziennikarstwo.

1. Tekst (zwłaszcza informacyjny) powinien odpowiadać na 6 podstawowych pytań:

Kto?
Co?
Gdzie?
Kiedy?
Jak?
Dlaczego?

Jeśli odpowiedź na któreś z tych pytań nie jest znana, powinno to być wyjaśnione.

2. Najważniejsze na początek. Na początku lektury tekstu czytelnik powinien być zapoznany w główną informacją lub ideą w nim zawartą, choćby w sposób najbardziej ogólny. Reszta tekstu powinna rozwijać I uszczegóławiać kwestię zasygnalizowaną na początku.

3. Tekst powinien być oparty na jednolitych tematycznie i spójnych stylistycznie akapitach. Długość akapitów powinna być zróżnicowania.

A ich długość nie powinna przekraczać **10** wierszy.

4. Pierwsze zdanie każdego akapitu to tzw. **Topic sentence**. Reszta akapitu służy rozwijaniu, uzasadnianiu, wyjaśnianiu zawartej w nim tezy lub zasygnalizowanej informacji.

5. Długość zdań nie powinna przekraczać **18** słów .

6. Pisz jak mówisz, tzn. Używamy raczej wyrazów szczegółowych niż ogólnych; konkretnych niż abstrakcyjnych.

7. Używamy języka obrazowego, czyli budujemy zdania tak, aby najważniejsze miejsce zajęły w nim wyrazy konkretne oznaczające osoby, zwierzęta, przedmioty i w ogóle wszystko to, co można narysować, sfotografować, usłyszeć, poczuć – czyli doświadczyć za pomocą zmysłów. Poza tym staramy się opisywać, a nie stwierdzać.

Partycypacja? A co to takiego? – Jolanta Wołągiewicz

Seniorko i seniorze włącz aktywność! Współdecyduj o sprawach seniorów w swoim mieście, gminie, powiecie! Jak włączać się we współdecydowanie o naszym Mieście i jak można angażować się w działania w swoim najbliższym otoczeniu. Państwa doświadczenie, punkt widzenia i opinie mają duże znaczenie i mogą mieć wpływ na zmiany wokół nas.

NOWE POJĘCIA. NOWE MOŻLIWOŚCI

Ostatnio pojawiło się wiele nowych zagadnień, które wymagają wyjaśnienia prostym, zrozumiałym językiem. Są to m.in. partycypacja, budżet obywatelski, konsultacje społeczne, inicjatywa lokalna, wolontariat, informacja publiczna/BIP. Co oznaczają te pojęcia i jak z takich form działania korzystać?

PARTYCYPACJA

Uczestnictwo mieszkańców w procesach sprawowania władzy czy podejmowania decyzji publicznych. W publikacji „Partycypacja obywatelska – decyzje bliższe ludziom" wydanej przez Laboratorium Badań i Działań Społecznych SocLab, ISBN 98-83-63870-00-3, Agnieszka Maszkowska prezentuje Drabinę Partycypacji (Autorką pojęcia „drabina partycypacji" jest Sherry R. Arnstein, koncepcja pochodzi z lat 60-tych XX wieku).

DRABINA PARTYCYPACJI

INFORMOWANIE	Dostęp do informacji. Aktywne i biernie informowanie	Komunikacja jednostronna
KONSULTOWANIE	Informowanie i zasięganie opinii	Komunikacja dwustronna
WSPÓŁDECYDOWANIE	Partnerstwo w podejmowaniu decyzji. Uznawanie wypracowanych rozwiązań za wiążące	Komunikacja symetryczna

KONSULTACJE SPOŁECZNE

Konsultacje społeczne to proces, w którym przedstawiciele władz lokalnych pozyskują od mieszkańców opinie na temat planowanych inwestycji, przedsięwzięć bezpośrednio lub pośrednio ich dotyczących. Konsultować można np. zmiany prawne, planowane inwestycje czy przedsięwzięci, które będą miały istotny wpływ na życie codzienne i pracę obywateli. Celem konsultacji może być też pozyskiwanie opinii, uwag, poglądów i propozycji na temat spraw bieżących.

Nie chodzi tutaj wyłącznie o poinformowanie przez władze (od lokalnych po centralne) społeczeństwa o swoich planach, lecz wysłuchanie ich poglądów na dany temat oraz uwzględnienie ich w dalszych działaniach. Konsultacje powinny mieć charakter partycypacyjny. Konsultacje społeczne przeprowadza się w następujących etapach:

Konsultacje społeczne powinny trwać minimum 10 dni. W trakcie konsultacji mieszkańcy powinni mieć możliwość zgłaszania swoich uwag na różne sposoby np. online, na warsztatach, osobiście w trakcie spotkania.

BUDŻET OBYWATELSKI/PARTYCYPACYJNY

To współdecydowanie o finansach miasta. Coraz częściej obywatele decydują o tym, na co wydać część pieniędzy z miejskiego budżetu – 5, 10 lub nawet 20% budżetu miasta. W Białymstoku budżet obywatelski pojawił się w 2013, do Rady Miasta zdecydowała o tym, że mieszkańcy mogli zgłaszać pomysły i potem przez głosowanie wybrać projekty na ogólna kwotę 10 mln złotych – do realizacji w 2014 roku. Głosowanie odbyło się przy pomocy kart do głosowania lub przez wysłanie formularza w Internecie. W tym roku mieszkańcy decydowali o wydaniu puli 12 mln złotych w 2015 roku. To mieszkańcy wiedzą najlepiej, czego im potrzeba: nowej drogi, latarni w ciemnej uliczce, zielonego skweru z wygodnymi ławkami, czy ciekawych zajęć? Działajmy wspólnie na rzecz udoskonalenia zasad takiego budżetu.

INICJATYWA LOKALNA

Inicjatywa lokalna - wspólna budowa małej społeczności.

Inicjatywa lokalna jest mechanizmem wspierania pomysłów mieszkańców i małych wspólnot, który został wprowadzony nowelizacją Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie w 2010 roku. Jest to

pewien szczególny sposób realizacji tak zwanych zadań publicznych.

Czym są zadania publiczne? Są to wszelkiego rodzaju działania administracji (zarówno samorządowej jak i centralnej), które realizuje ona na podstawie istniejącego prawa. I tak w ramach inicjatywy lokalnej mogą być między innymi budowane drogi, prowadzona działalność charytatywna i na rzecz mniejszości narodowych, działalność edukacyjna, kulturalna i wychowawcza oraz rozwijany wolontariat.

Czym więc wyróżnia się inicjatywa lokalna od innych zadań publicznych? W tym przypadku pomysł na konkretne działanie mają mieszkańcy, obywatele, którzy występują do określonej jednostki samorządu z wnioskiem o przeprowadzenie inwestycji lub istotne z ich punktu widzenia działanie. Jednak mieszkańcy nie tylko przynoszą propozycję i wnioskują o jej sfinansowanie, ale również deklarują współudział w jej realizacji. Zaangażowanie inicjatorów może polegać na świadczeniu pracy społecznej, wkładzie finansowym w przedsięwzięcie lub udziale rzeczowym. Wkładem finansowym mogą być wpłaty na rzecz gminy na realizację określonego działania, natomiast udział rzeczowy może polegać na zapewnieniu na przykład części zabawek do tworzonego placu zabaw. Inicjatywa lokalna nie jest więc sposobem na uzyskanie przez organizacje społeczne dotacji na zaplanowany projekt. Środki na realizację działań nie trafiają bezpośrednio do wnioskodawców, a wydaje je gmina.

Mimo tego, że inicjatywa lokalna istnieje w polskim prawodawstwie już od kilku lat, jest rzadko wykorzystywana przez mieszkańców. Jednym z największych zagrożeń dla tej formy obywatelskiej aktywności jest podchodzenie samorządów do składanych propozycji, jak do nowych zadań publicznych, na które brak jest środków w zaplanowanym budżecie. Warto również zauważyć, że aby w przyszłości korzystać z prawa do inicjatywy lokalnej, społeczność lokalna wspólnie z samorządem musi wypracować mechanizmy ich stosowania. W Białymstoku to zadanie nadal jest jeszcze przed nami.

(na podstawie artykułu Marcin Kruhleja w cyklu artykułów Fundacja "SocLab" w ramach projektu "Laboratorium Obywatelskie")

WOLONTARIAT

Wolontariat - voluntarius znaczy „dobrowolny". Kto choć raz nim był wie, jak wiele satysfakcji niesie praca na rzecz innych. Według Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie - wolontariuszem jest ten, kto dobrowolnie i świadomie oraz bez wynagrodzenia angażuje się w pracę na rzecz osób, organizacji pozarządowych, a także instytucji działających w różnych obszarach społecznych. Instytucje te nie mogą korzystać z pracy wolontariuszy przy prowadzonej działalności gospodarczej. Nie każda dobrowolna i nieodpłatna aktywność jest wolontariatem. Jeżeli dobrowolnie pomagam ciężko choremu dziadkowi, odciążając mamę, która to robi na co dzień – w świetle obowiązujących przepisów nie jestem wolontariuszem. Ale jeśli pomagam cierpiącym w hospicjum lub domu pomocy społecznej, to jest to wolontariat. Bezpłatne praktyki i staże nie są wolontariatem, ale jako członek NGO mogę wykonywać na rzecz własnej organizacji dobrowolną i nieodpłatną pracę jako wolontariusz. Warunkiem jest jednak zawarcie umowy. Wolontariuszami mogą też być osoby bezrobotne, cudzoziemcy legalnie przebywający w Polsce bez konieczności posiadania pozwolenia na pracę oraz osoby poniżej 18 roku życia za zgodą rodziców lub opiekunów. Umowa wolontariatu gwarantuje i zwrot kosztów takich jak m.in.: dojazd, telefony, koszty podróży, określać zasady i obowiązki wolontariusza: zakres prac, sposób ich wykonywania, czas współpracy, odpowiedzialność, zobowiązania organizacji wobec wolontariusza, warunki rozwiązania porozumienia. Wolontariusz jest odpowiedzialny za mienie rzeczowe organizacji, powinien też przestrzegać tajemnicy służbowej. Jeśli to konieczne, powinien posiadać odpowiednie kwalifikacje do wykonywanych świadczeń. Jako wolontariusz organizacji powinien znać jej statut, misję oraz stosować się do jej standardów.

(na podstawie artykułu Bożeny Bednarek w cyklu artykułów Fundacja "SocLab" w ramach projektu "Laboratorium Obywatelskie")

INFORMACJA PUBLICZNA/BIP

Każda instytucja publiczna – od Prezydenta RP, poprzez urzędy, placówki samorządowe - zobowiązana jest do publikowania w Internecie Biuletynu Informacji Publicznej (BIP). Wg zapisów Konstytucji RP: Obywatel ma prawo do uzyskiwania informacji o działalności organów władzy publicznej oraz osób pełniących funkcje publiczne (Art. 61), a wg. Ustawy o dostępie do informacji publicznej z 2001 r.: "Każdemu przysługuje (...) prawo dostępu do informacji publicznej" (Rozdz. 1 Art. 2 pkt. 1). BIP to całkiem dobre narzędzie do kontrolowania władzy.

W praktyce informacją publiczną będą wszelkie dane, dotyczące władzy publicznej oraz związane

z gospodarowaniem publicznymi pieniędzmi, a także realizacją zadań publicznych np. przez spółki komunalne, organizacje pozarządowe, szkoły itd. Informacją publiczną będą również wszelkie informacje, będące w posiadaniu władz publicznych, niezależnie od tego, przez kogo zostały wytworzone (wyrok NSA z dnia 30 X 2002 r., II SĄ 181/02).

Przykłady informacji publicznej:

- rozkład autobusów miejskich
- godziny pracy urzędu
- dane adresowe instytucji
- statut gminy
- rozstrzygnięcie procedury przetargowej
- faktury opłacone ze środków publicznych
- umowy cywilno-prawne zawierane przez organy władzy publicznej
- wyniki wyborów powszechnych

- treść zawiadomienia o zgromadzeniu publicznym
- protokoły kontroli prowadzonych w instytucji publicznej
- i wiele, wiele innych...

Gdzie szukać informacji publicznej? Część udostępniana jest tam, gdzie zwykle bywa potrzebna, np. rozkład autobusowy na przystankach. Cześć – w wielu miejscach, np. cennik dostawy ciepłej i zimnej wody dostajemy listownie do domu, przeczytamy na tablicy ogłoszeń spółki komunalnej oraz na jej stronie www. O jeszcze inne możemy zapytać telefonicznie lub osobiście – np. o dostępność książki w bibliotece publicznej lub wolne miejsca na zajęciach w domu kultury. Informacje „wyższej wagi gatunkowej" umieszczane są często w internetowym Biuletynie Informacji Publicznej (BIP) danej instytucji. Materiały umieszczane w BIPie opatrywane są tzw. metadanymi, które informują, przez kogo i kiedy zostały wytworzone, umieszczone w BIPie i ewentualnie zmodyfikowane. BIP powinien zawierać instrukcję korzystania i wyszukiwarkę. Mimo to jeśli masz trudność, by znaleźć w nim interesującą informację, masz prawo żądać od instytucji, która dany Biuletyn prowadzi, by wskazała bezpośredni link lub ścieżkę dotarcia do konkretnych informacji. Jeżeli poszukiwanych materiałów nie odnajdziesz w BIPie lub instytucja Biuletynu w ogóle nie prowadzi, możesz złożyć ustny lub pisemny wniosek o udostępnienie informacji publicznej. Ustawa o dostępie do informacji publicznej mówi, że informacja publiczna, która może być niezwłocznie udostępniona, jest udostępniana w formie ustnej lub pisemnej bez pisemnego wniosku. I często tak właśnie bywa, np. gdy w urzędzie pytamy o procedurę wymiany dowodu osobistego czy rejestracji auta. Nie obawiaj się prosić o udostępnienie informacji, której nie potrafisz bądź nie możesz samodzielnie odnaleźć. Nawet jeśli informacja jest gdzieś ukryta w BIPie, organ musi pomóc Ci ją znaleźć. Prośba o informację to fachowo WNIOSEK O UDOSTĘPNIENIE INFORMACJI PUBLICZNEJ. Jeśli ją składasz, tak właśnie ją zatytułuj.

Wniosek możesz wysłać mailem, pocztą, za pomocą elektronicznego formularza, faksem, zanieść do urzędu, zeskanować. Jednym słowem, może mieć on dowolną formę. To, o czym warto pamiętać, to powołanie się na podstawę prawną, doprecyzowanie, o jaką informację wnioskujesz, jak chciałabyś/chciałbyś ją otrzymać, np. drogą mailową, tradycyjną pocztą wysłaną na adres miejsca zamieszkania czy też odbierzesz osobiście oraz w jakiej formie powinna być dostarczona – skanu (ewentualnie z podaniem formatu), papierowej kopii czy do wglądu.

Wzór wniosku: Na podstawie artykułu 61 Konstytucji RP wnoszę o udostępnienie: (TU PODAJESZ, O JAKĄ INFORMACJĘ WNIOSKUJESZ) „Odpowiedź proszę przekazać w formie (np. skanów w formacie pdf, nagranie w postaci pliku mp3) na adres (zwykły, internetowy, można zadeklarować osobisty odbiór)." Pamiętaj, że udostępnianie informacji publicznej jest bezpłatne, ale urząd może Cię obciążyć kosztami np. wydruku setek stron dokumentów (musi Cię o tym uprzedzić). Rozważ zatem, czy nie wystarczy Ci np. wgląd do dokumentów lub ich skan przesłany pocztą elektroniczną. To Ty decydujesz, w jakiej formie mają zostać udostępnione wnioskowane dane (wydruku, skanu, nagrania filmowego etc.). Jeżeli jednak informacja publiczna nie może być udostępniona we wskazany sposób lub w formie przez Ciebie wnioskowanej, musisz zostać powiadomiony o tym w piśmie zawierającym nie tylko wskazanie przyczyn tego stanu, ale również propozycję innej formy udostępnienia. Na przykład: coraz mniej urzędów ma techniczne możliwości przekazywania danych nagranych na dyskietki. W swoim wniosku nie musisz tłumaczyć, kim jesteś i dlaczego potrzebujesz uzyskać daną informację. Wniosek możesz złożyć nawet anonimowo. Twój wniosek powinien zostać załatwiony niezwłocznie, ale najpóźniej w ciągu 14 dni. Warto podkreślić, że jest to termin krótszy niż przewidywany przyjęty w Kodeksie Postępowania Administracyjnego dla rozpatrywania innych wniosków. W uzasadnionych przypadkach istnieje również możliwość przedłużenia terminu przez podmiot zobowiązany

– musisz jednak zostać poinformowany o przyczynie opóźnienia, a nowy termin musi być adekwatny do tejże przyczyny.

Warto przeczytać: Art. 61 Konstytucji RP Ustawa z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej pod tym adresem www.InformacjaPubliczna.org.pl

Źródło: http://www.slideshare.net/SuperSamorzad/jak-uzyska-informacj-publiczn. Tekst został przygotowany we współpracy z Siecią Obywatelską Watchdog Polska (http://siecobywatelska.pl/)

KARTA AKTYWNEGO MIESZKAŃCA-SENIORA

(na podstawie „Twoja gmina jest Twoja. Karta Praw Mieszkańca" w ramach „Masz głos. Masz wybór" MaszGlos.pl)

Przykład:

1. Mam prawo do uzyskania informacji:

► najważniejsze informacje ogólne (budżet Miasta, uchwały Rady Miasta, zarządzenia Prezydenta) są dostępne w Biuletynie Informacji Publicznej (BIP)

► mogę złożyć wniosek o udostępnienie informacji o planach czy działaniach władz samorządowych;

► mogę czytać informacje na tablicach ogłoszeń w urzędzie – w godzinach pracy urzędu;

► mogę przeglądać dokumenty w urzędzie (jako mieszkaniec mam do tego prawo)

Podstawa: art.61 Konstytucji RP, Ustawa o dostępie do informacji publicznej

2. Mam prawo wstępu na posiedzenia Rady Miasta, Sejmiku Województwa i komisji:

Każdy mieszkaniec może przyjść na sesję rady i sejmiku. Dotyczy to

posiedzeń zwykłych posiedzeń komisji rady.

Podstawa: art.61 Konstytucji RP, Ustawa o dostępie do informacji publicznej oraz art.11 b Ustawy o samorządzie gminnym.

3. Mam prawo nagrywać sesje rad, sejmików i posiedzeń komisji:

Każdy ma prawo do nagrywania przebiegu posiedzeń rad, sejmików i komisji; niemusi uzyskiwać w tej sprawie niczyjej zgody.

4. Mam prawo do spotkania z radnym:

Wprawdzie nie ma prawnego wymogu organizowania dyżurów spotkań radnych z interesantami ale radni mają obowiązek utrzymywania stałego kontaktu z mieszkańcami i przedstawiania ich postulatów organom gminy.

Podstawa: art.23 Ustawy o samorządzie gminnym.

5. Mam prawo spotkać się z prezydentem miasta:

W urzędzie jest wyznaczony dzień i godziny spotkań, kiedy prezydent przyjmuje mieszkańców

6. Mam prawo do konsultacji. Mam prawo wyrazić opinię:

Wg wymogów prawa – istnieje obowiązek konsultowania z mieszkańcami projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Zanim zostanie uchwalony mogę nie tylko zapoznać się z jego założeniami ale też wnieść uwagi.

Podstawa: art.11, 17 i 18 Ustawy o planowaniu przestrzennym.

Powstał projekt regulaminu konsultacji społecznych w Białymstoku, który umożliwi m.in. grupie mieszkańców występowania z inicjatywą konsultacji. Projekt przed wniesieniem pod obrady Rady Miasta – jest konsultowany do 20.10.2014.

Projekt dostępny na stronach: opinie.bialystok.pl i bialystok.pl

7. Mam prawo złożyć wniosek:

Propozycje zmian i usprawnień w działaniu urzędu mogę złożyć w postaci wniosku. Na taki wniosek urząd ma obowiązek odpowiedzieć w ciągu miesiąca.

Podstawa: art.63 Konstytucji RPO oraz art. 241 Kodeksu postępowania administracyjnego.

8. Mam prawo złożyć skargę:

Przedmiotem skargi mogą być wszelkiego rodzaju niedociągnięcia czy błędy po stronie urzędników. Skargi mogę składać do różnego rodzaju organów, w zależności od tego kogo dotyczą. Np. na działania lub zaniechania urzędników mogę poskarżyć się do ich przełożonego lub prezydenta. Urząd musi odpowiedzieć w ciągu miesiąca.

Podstawa: art.63 Konstytucji RP oraz art. 227 Kodeksu postępowania administracyjnego.

9. Mam prawo odwołać się do sądu:

Jeśli decyzje administracyjne dotyczą bezpośrednio moich praw, czy nakładają na mnie dodatkowe obowiązki, przysługuje mi prawo zwrócenia się do sądu administracyjnego o sprawdzenie zgodności z prawem wydanych postanowień.

Podstawa: art.45 Konstytucji RP oraz Prawo o postępowaniu przed sądem administracyjnym.

10. Referendum lokalne:

W skrajnych przypadkach można rozważyć lokalne referendum w sprawie

przedterminowego odwołania rady miasta/prezydenta. Wystarczy zebrać podpisy 10% dorosłych mieszkańców gminy. Warto jednak pamiętać, że odwołanie to środek wyjątkowy – ostateczność.

Podstawa: Ustawa o referendum lokalnym.

RZECZNICTWO

Czym jest rzecznictwo?

Rzecznictwo jest:

- występowaniem w sprawie
- występowaniem w imię wartości
- zabieganiem o interes organizacji lub grupy organizacji

Rzecznictwo **nie** jest:

- lobbingiem (który jest elementem działań rzeczniczych)
- nieformalnym wpływem
- „załatwianiem" spraw

Cele działań rzeczniczych:

- Artykulacja interesów społecznych.
- Zmiany przepisów prawnych.
- Zmiana praktyki urzędniczej.
- Zawiązywanie koalicji.
- Promocja swojej organizacji.

Metody rzecznictwa

- Udział w debacie publicznej, m.in. przez pisanie listów otwartych, publikację artykułów prasowych.

► Udział w konsultacjach społecznych, m.in. z wykorzystaniem dostępnych kwestionariuszy, uczestnictwo w wysłuchaniach publicznych, udział w zespołach roboczych, ciałach doradczych.

► Zgłaszanie stanowisk z własnej inicjatywy, m.in. przygotowanych w oparciu o stanowiska ekspertów; wespół z innymi partnerami społecznymi, np. z organizacjami pozarządowymi (lub ich związkami) z terenu województwa.

► Budowanie koalicji oraz zainteresowanie sprawą innych grup, np. parlamentarzystów, mediów, związków zawodowych

Zagrożenia dla prowadzącego działania rzecznicze

► Posądzenie o lobbing, „załatwianie po znajomości".

► Niemożność wypracowania konsensusu satysfakcjonującego wszystkich koalicjantów.

► Kolizja między korzyściami „tu i teraz" a długofalowymi.

► Słabe merytorycznie argumenty.

► Niedostateczna znajomość przepisów prawnych.

Korzyści z podejmowania rzecznictwa

► Zmiana warunków funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego.

► Wpływ na prawo krajowe, wg którego później się funkcjonuje.

► Wpływ na to, co się dzieje w województwie, powiecie, gminie.

► Poznanie partnerów do przyszłych akcji rzeczniczych.

► Promocja organizacji rzeczniczej.

Co robić, żeby odnieść sukces?

► Zdefiniować sprawę (i nastawić się na wytrwałość)

- Określić cel maximum i minimum
- Współpracować z ekspertami
- Zbudować koalicję
- Zainteresować osoby i instytucje zewnętrzne wobec problemu
- Zdobyć wiedzę dot. podobnych przypadków działając rzetelnie i jawnie

Co warto wiedzieć o socjologii i badaniach socjologicznych? - dr Emilia Kramkowska

Badanie potrzeb seniorów

Socjologia to dyscyplina naukowa, która większości osób kojarzy się z ankietami, badaniami, ze statystyką. Jest to bardzo słuszne skojarzenie, gdyż badania sondażowe są jednym z podstawowych sposobów gromadzenia przez socjologów informacji na temat społeczeństwa. Socjologia, wykorzystując właściwe sobie metody badawcze, systematyzuje i ściśle określa nasze codzienne, społeczne doświadczenia, a dokonuje tego poprzez poszerzenie i pogłębienie naszego indywidualnego oglądu świata społecznego oraz poprzez wyjście poza doświadczenie jednostkowe. Socjologia jest więc dyscypliną szeroką. Bada symbole kulturowe, które ludzie tworzą i wykorzystują do kontaktowania się ze sobą i organizowania społeczeństwa, odkrywa i bada wszystkie społeczne struktury, które porządkują życie społeczne, poddaje badaniu także procesy społeczne, jakie dzieją się na co dzień: zachowania dewiacyjne, zbrodnie, bunty, migracje, ruchy społeczne, czy ludzkie problemy. Socjologia ma więc zastosowanie na wielu płaszczyznach, a przede wszystkim wyposaża ludzi w wyobraźnię socjologiczną, czyli pomaga im w przekroczeniu ograniczonego, osobistego doświadczenia i pozwala im dojrzeć związki z innymi ludźmi i z instytucją społeczeństwa jako całością. Dlatego też zanim zostaną zaplanowane czy podjęte jakiekolwiek działania na rzecz określonej grupy społecznej wymagającej

pomocy, wsparcia czy uwagi, ważne jest właściwe przeprowadzenie badań socjologicznych, które pomogą zdefiniować problem i określić sposoby jego rozwiązania.

W naukach społecznych można wyróżnić 4 podstawowe metody zbierania danych:

► **badania sondażowe** - polegają na zadawaniu ludziom pytań na określony temat; jest to najczęściej stosowana w socjologii metoda rozwiązywania problemów badawczych i zarazem łatwy sposób zdobycia informacji o tym, co ludzie myślą, w co wierzą, jak coś postrzegają – a o to przecież chodzi socjologom. Ankietowe badania ilościowe najczęściej prowadzone są na dużych (reprezentatywnych dla badanej populacji) próbach respondentów, czyli osób badanych. W tego typu badaniach często korzysta się z metod statystycznych zarówno przy doborze próby jak i obliczaniu wyników. Badania ankietowe prowadzi się z wykorzystaniem techniki wywiadu (np. wywiad kwestionariuszowy).

► **badania jakościowe** - mają na celu wyjaśnić i pomóc zrozumieć motywy postępowania jednostki, dotrzeć do nieujawnianych przyczyn jej zachowania, ustalić i zinterpretować przekonania i motywacje ludzi. W badaniu jakościowym socjologa nie interesują liczby, lecz skojarzenia związane z markami lub produktami, motywy, które kierują zachowaniem ludzkim itp. Badania tego rodzaju pozwalają bardzo szczegółowo odtwarzać stereotypy, wzory myślenia, oceny lub nieuświadomione motywy i zwyczaje. W badaniach jakościowych najważniejszą jest odpowiedź na pytania: jak? dlaczego? Badania jakościowe prowadzi się z wykorzystaniem techniki wywiadu (np. wywiad pogłębiony, wywiad swobodny).

► **wtórna analiza danych** – polega na analizie (np. czytaniu czy oglądaniu) danych zastanych np. dokumentów publicznych, publikacji naukowych i nienaukowych, w celu zweryfikowania lub zilustrowania

określonej teorii, czy podania przykładów itd.

► **obserwacja** – jak nazwa wskazuje polega na obserwowaniu otaczającej rzeczywistości, socjolog zadaje ludziom pytania i obserwuje ich zachowania. Może być to obserwacja uczestnicząca - badacz staje się członkiem grupy obserwowanej, angażuje się w różne działania przez co lepiej może poznać grupę, rządzące w niej prawa, mechanizmy; więcej zaobserwuje. Inną formą jest obserwacja ukryta, w której badacz nie jest uczestnikiem społeczności, ale obserwuje ją z boku i zapisuje co się w niej dzieje. Zaletą takiego sposobu gromadzenia danych jest możliwość uchwycenia wielu ważnych informacji, zaś wadą jest potencjalna stronniczość i brak obiektywizmu badacza.

Jak przygotować narzędzie do badań sondażowych?

Jak wyżej wspomniano, najczęstszym i najprostszym sposobem rozwiązywania problemów badawczych i gromadzenia informacji na intersujący nas temat są badania sondażowe. Warto zatem nieco dokładniej przyjrzeć się procesowi przygotowywania i przeprowadzenia takiego badania.

Zasadniczą sprawą w badaniach sondażowych jest dobrze przygotowane narzędzie badawcze. Zwykle jest to kwestionariusz ankiety - potocznie nazywany po prostu ankietą.

Po pierwsze **przystępując do stworzenia ankiety należy określić jej cel.** Musimy zadać sobie pytanie: czemu ankieta ma służyć? Jakie informacje dzięki niej chcemy zdobyć? Na jakie pytania ma nam przynieść odpowiedź? Jeśli cel badania jest znany, wiemy co chcemy osiągnąć, **przystępujemy do układania ankiety.**

Ankieta powinna mieć tytuł, zwykle związany z tematem badania. Pod tytułem badacz zamieszcza kilka zdań krótkiego wprowadzenia, w którym przedstawia się, wyjaśnia cel badania, zapewnia o anonimowości badania oraz o przestrzeganiu zasady poufności zebranych danych. Osoba badana

powinna również dowiedzieć się z wprowadzenia, co stanie się z uzupełnioną przez nią ankietą i z informacjami zgromadzonymi dzięki badaniu. Wprowadzenie powinno kończyć się informacją dotyczącą szacowanego czasu wypełniania ankiety. Dalsza część narzędzia do badań składa się z pytań zadawanych respondentowi.

W socjologii wyróżnia się takie rodzaje pytań jak:

- pytania dychotomiczne, czyli pytania z odpowiedziami "tak / nie"
- pytania otwarte - osoba wypełniająca ankietę musi sama napisać odpowiedź na stawiane pytania
- pytania wielokrotnego wyboru - osoba wypełniająca ankietę musi wybrać spośród podanych odpowiedzi jedną lub kilka
- pytania na skali odpowiedzi, czyli osoba wypełniająca ankietę musi uporządkować podane odpowiedzi według stopnia ważności
- pytania określające stosunek respondenta wobec analizowanej kwestii, czyli osoba wypełniająca ankietę musi wskazać w jakim stopniu zgadza się lub nie zgadza się z daną kwestią (np. zdecydowanie się zgadzam, raczej się zgadzam, raczej się nie zgadzam itd.)

Przygotowując ankietę do badań należy pamiętać, by pytania były proste, w jednym pytaniu nie powinniśmy pytać o więcej niż jedną kwestię, np. czy lubisz chodzić do kina i teatru? Badacz powinien też mieć na uwadze to, by pytania nie były zbyt osobiste, a wśród podawanych odpowiedzi powinna być odpowiedź „nie wiem" albo „nie dotyczy". Ważne jest też, aby na początku ankiety pytać o sprawy ważne, aby zadawać pytania od bardziej ogólnych do szczegółowych, zaś tzw. pytania metryczkowe, czyli pytania o wiek, płeć respondenta zostawiamy na koniec. Ankieta nie może być ani zbyt długa ani zbyt krótka - powinna nam po prostu pomóc zgromadzić wystarczającą ilość poszukiwanych informacji. Ankieta zawsze powinna być zakończona podziękowaniem osobie badanej za udział w badaniu i udzielenie odpowiedzi na zadane pytania.

Przygotowując narzędzie do badań trzeba pamiętać o tym, by wyglądało ono profesjonalnie, należy zadbać o stronę estetyczną ankiety, sprawdzić poprawność gramatyczną oraz interpunkcyjną. Gotową naszym zdaniem ankietę, warto pokazać osobie, a nawet kilku osobom, które mogą być jej potencjalnymi adresatami, prosząc o zapoznanie się z jej treścią oraz krytyczne uwagi. Jest to tzw. **pilotaż,** dzięki któremu możemy sprawdzić poprawność i kompletność ankiety, a przede wszystkim dowiemy się czy jest ona zrozumiała i czy postawione przez nas pytania mają odpowiednie brzmienie. Przeprowadzenie badania pilotażowego ma ogromne znaczenie, gdyż wykorzystując niesprawdzone narzędzie, ryzykujemy niepowodzeniem badania. Warto o tym pamiętać. Jeśli podczas badania pilotażowego, zostaną wskazane pytania lub odpowiedzi wymagające korekty, badacz powinien raz jeszcze zastanowić się nad wskazanym zagadnieniem i udoskonalić narzędzie. Kiedy ankieta jest gotowa, przystępujemy do realizacji badań w terenie.

O czym należy pamiętać prowadząc badania terenowe?

Wywiad jest rozmową, w której biorą udział co najmniej dwie osoby, prowadzący wywiad (ankieter) i respondent (osoba, która będzie odpowiadała na pytania). Wywiad polega na zadawaniu pytań i uzyskiwaniu od respondentów odpowiedzi. Celem rozmowy jest zgromadzenie określonych wcześniej, istotnych dla badacza danych. W socjologii wyróżnia się wiele typów wywiadów, np. wywiad pogłębiony, swobody, biograficzny itd. Z perspektywy badań ilościowych, należy wspomnieć o **wywiadzie kwestionariuszowym**. Jest on w socjologii stosowany najczęściej i polega na uzyskiwaniu danych poprzez zadawanie pytań na podstawie specjalnie przygotowanego **kwestionariusza.** Badacz ma zaplanowane pytania, ich kolejność, formę i stylistykę i według tego dokonuje badania. Oczywiste jest zatem to, że ankieter musi dobrze znać narzędzie, powinien umieć wyjaśnić to, co może być dla badanych trudne,

niezrozumiałe. Należy jednak pamiętać o tym, by nie sugerować badanemu odpowiedzi, nie stosować interpretacji pytania. W problematycznych sytuacjach warto zadać respondentowi pytania pomocnicze, naprowadzające go na właściwy kierunek myślenia o danej kwestii.

Prowadząc badania w terenie, **można gromadzić poszukiwany materiał na kilka sposobów:**

- można **rozdać ankietę osobom, do których jest adresowan**a, ale BARDZO WAŻNE JEST USTALENIE TERMINU ODDANIA ANKIETY PRZEZ OSOBĘ BADANĄ – badacz powinien umówić się na określony dzień odebrania wypełnionej ankiety
- można **umówić się na wspólne wypełnienie ankiety** – badacz czyta pytania i zaznacza odpowiedzi podane przez osobę badaną
- można umówić się na spotkanie podczas którego wręczy się osobie badanej ankietę, zaś badacz będzie „w zasięgu ręki" gdyby respondent czegoś nie rozumiał; ważne jest tu, aby **osoba badana sama czytała pytania i zaznaczała odpowiedzi,** a w razie problemów badacz może wyjaśnić kwestie trudne.

Zgromadzony materiał empiryczny poddawany jest kodowaniu, tzn. każdej odpowiedzi przyporządkowuje się określony kod mający postać konkretnej cyfry np. 0, 1, 2 itd. Zakodowane dane **wprowadza się do programów statystycznych** wykonujących obliczenia, na podstawie których **dokonuje się analizy i interpretacji zgromadzonego materiału empirycznego.**

RAPORT Z BADAŃ DOTYCZĄCYCH POTRZEB SENIORÓW WOJ. PODLASKIEGO

Każdy rzecznik, jeśli chce skutecznie działać, powinien znać problemy

osób, w imieniu których występuje. Kierując się tym założeniem, przeprowadziliśmy badanie potrzeb seniorów zamieszkujących różne powiaty województwa podlaskiego. Dokumentem, który m.in. posłużył nam do przygotowania narzędzia do badań, był Program na rzecz osób starszych w województwie podlaskim na lata 2016-2020 opracowany przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku, stanowiący załącznik niniejszego podręcznika. W dokumencie wyróżniono takie obszary potrzeb seniorów jak: zdrowie, bezpieczeństwo, pomoc społeczną, aktywność społeczną i zawodową oraz komunikację. Kierując się treściami zawartymi w programie oraz uwzględniając wyniki warsztatu przeprowadzonego podczas seminarium inaugurującego działania w ramach programu ASOS „Akademia Rzeczników - wpływamy na zmiany" (maj 2018), przygotowaliśmy ankietę składającą się z 18 pytań zamkniętych. Ankieta również stanowi załącznik podręcznika.

Opis próby badawczej:

Po odpowiednim przeszkoleniu, seniorzy uczestniczący w projekcie udali się z wydrukowaną ankietą do swoich rówieśników, by pytać ich o problemy i potrzeby, których sami doświadczają lub których doświadczają znajome im osoby starsze. Badanie przeprowadziliśmy na przełomie sierpnia i września 2018, w powiecie ***białostockim*** (N = 104), ***bielskim*** (N = 106), ***hajnowskim*** (N = 80), ***kolneńskim*** (N = 30)[1], ***łomżyńskim*** (N = 102), ***sejneńskim i augustowskim*** (N = 90) oraz ***sokólskim*** (N = 102). U sumie zgromadzono **614** ankiet. W badaniach uczestniczyły głównie **kobiety,** których było 62,2% (N = 382), zaś mężczyźni stanowili 37,8%

[1] Bardzo niski zwrot ankiet w powiecie kolneńskim nie pozwala na prowadzenie statystycznie istotnego wnioskowania. Niemniej w analizach przedstawianych w dalszej części tekstu, wyodrębniono powiat kolneński by rzecznicy z tego obszaru dowiedzieli się, w jaki sposób odpowiadały osoby uczestniczące w badaniach terenowych i co jest problemem/potrzebą w tymże powiecie.

(N = 232) badanych. Respondentami były przede wszystkim osoby w wieku 61-70 lat (56,8%), 71-80 lat (33,1%), zaś osoby mające 55-60 lat (4,9%) czy w wieku 81 lat i więcej (5,2%), stanowiły znacznie mniejszy odsetek ankietowanych. W pytaniu dotyczącym poziomu wykształcenia, najczęściej zaznaczaną była odpowiedź „ukończyłe(a)m studia wyższe" (57,5%), ponad ¼ badanych (27,8%) ukończyła szkołę średnią lub zawodową, zaś 14,7% było po szkole podstawowej.

Wyniki:

Pierwsze pytanie, które zadaliśmy naszym badanym brzmiało: ***Czy Pana/Pani zdaniem potrzeby i problemy osób starszych w gminie, w której Pan/Pani mieszka, są zauważane?*** Przyglądając się odpowiedziom ankietowanych przedstawionym na wykresie 1 możemy powiedzieć, że dominuje na nim kolor niebieski, czyli odpowiedź „tak", potrzeby i problemy seniorów są zauważane. Najczęściej odpowiadali tak respondenci z powiatu hajnowskiego (66,3%), dalej łomżyńskiego (51,0%), augustowskiego i sejneńskiego (50,0%), zaś w pozostałych powiatach nieco mniej niż połowa badanych seniorów udzieliła twierdzącej odpowiedzi.

Wykres 1. Czy Pana/Pani zdaniem potrzeby i problemy osób starszych w gminie, w której Pan/Pani mieszka, są zauważane? (%)

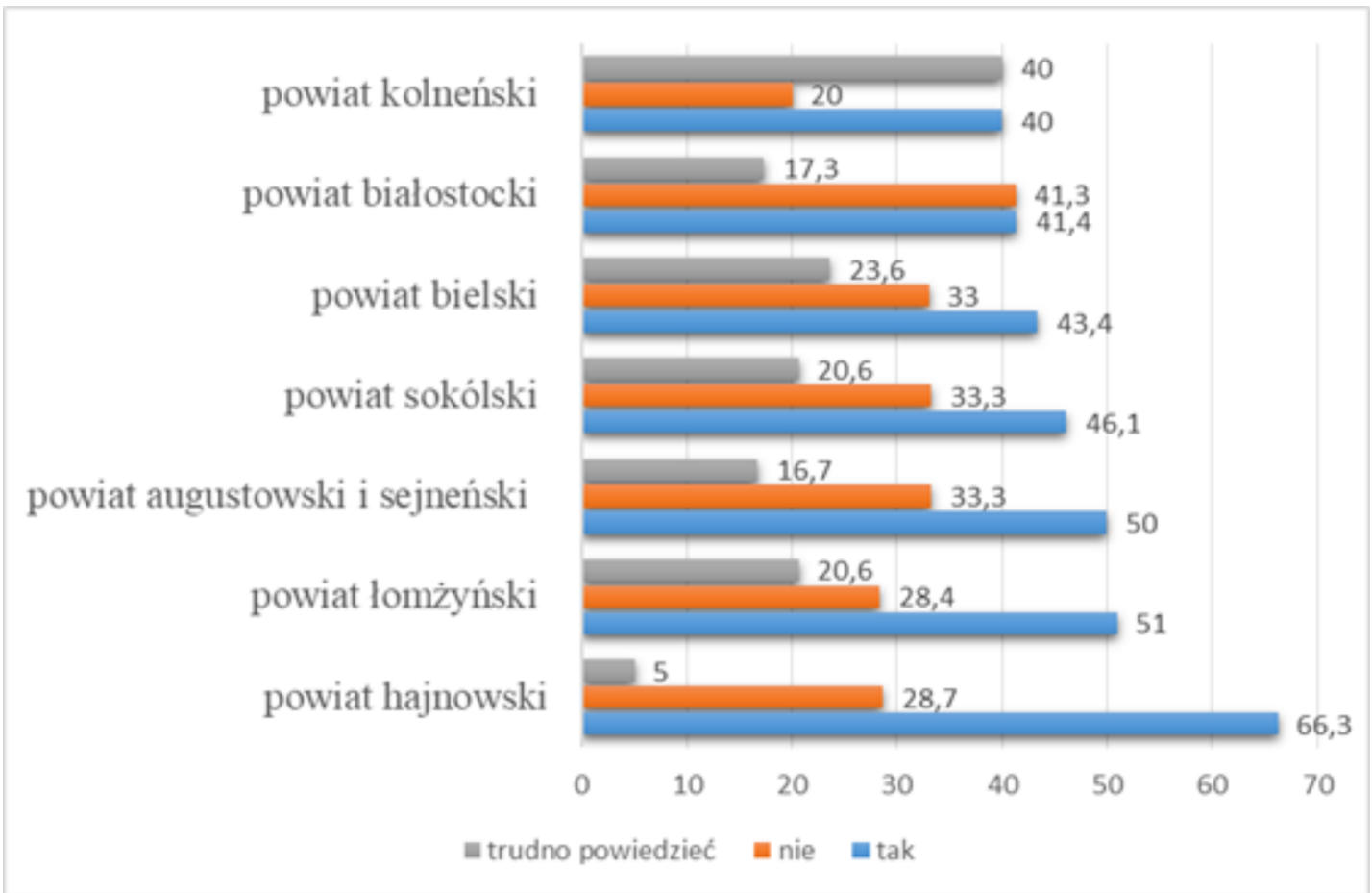

Trzeba jednak mieć na uwadze fakt, że zauważanie problemów i potrzeb to jedno, a inną kwestią jest ich rozwiązywanie czy zaspokajanie. Jak wskazuje wykres 2, seniorzy krytyczniej wypowiadali się na temat reagowania na trudności pojawiające się w życiu seniorów.

Wykres 2. Czy Pana/Pani zdaniem potrzeby i problemy osób starszych w gminie, w której Pan/Pani mieszka są rozwiązywane i zaspokajane? (%)

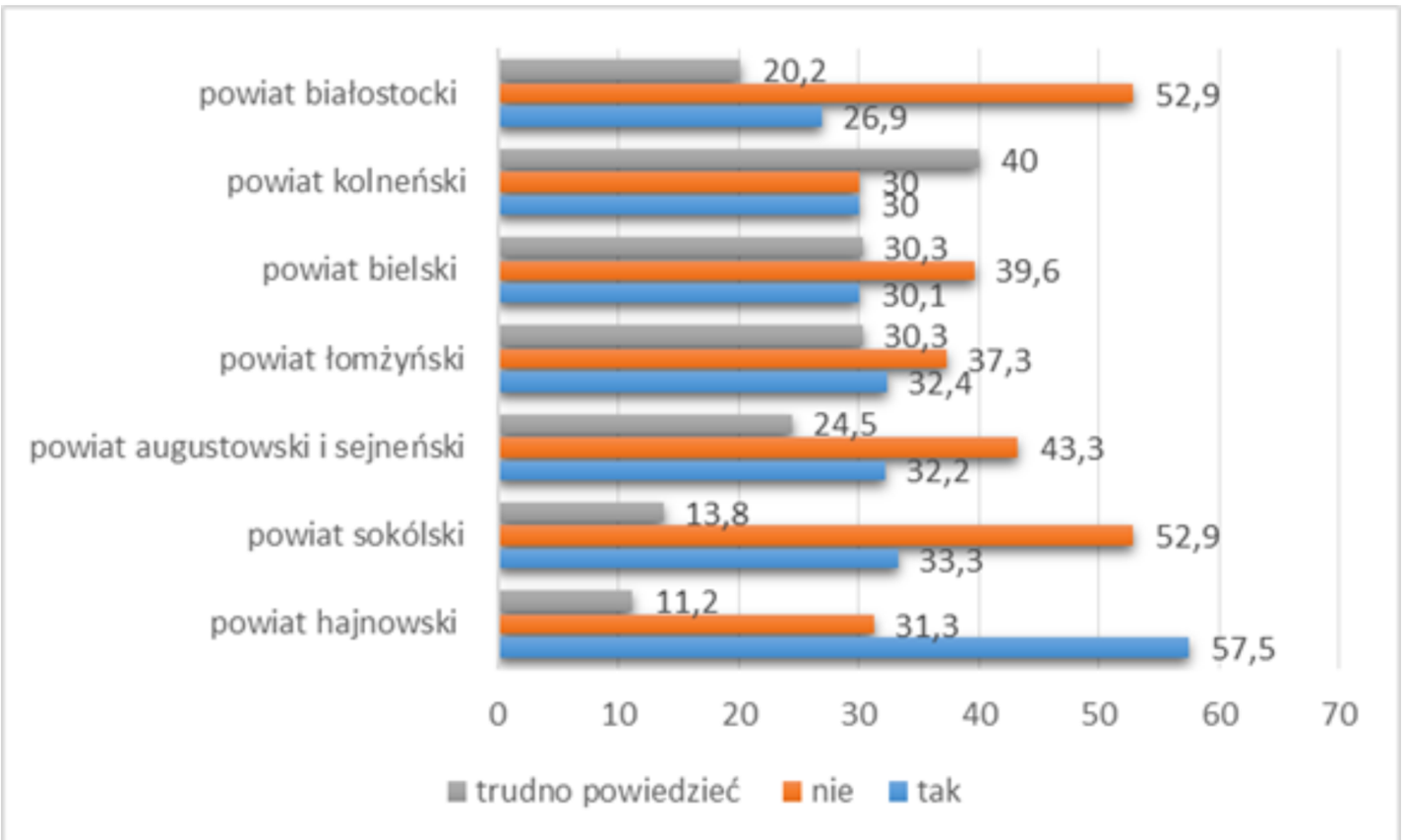

Najczęściej o braku reakcji właściwych podmiotów lokalnych na dostrzeżone problemy czy potrzeby seniorów, mówili mieszkańcy powiatu białostockiego (52,9%) oraz sokólskiego (52,9%). W pozostałych powiatach, ponad 1/3 respondentów również negatywnie oceniała działania w tym zakresie. Jedynie w powiecie hajnowskim 57,5% badanych odpowiedziało, iż w gminie, w której mieszkają potrzeby osób starszych są zaspokajane, a ich problemy – rozwiązywane.

Potrzeby seniorów w zakresie zdrowia

Starość to etap życia, w którym jednostka może doświadczać różnych deficytów. Na pierwszym planie pojawiają się deficyty zdrowotne, będące w wielu przypadkach następstwem postępujących procesów starzenia się organizmu. Biorąc to pod uwagę, przedstawiliśmy badanym różne

potrzeby w zakresie zdrowia prosząc o wskazanie, które z nich są ich zdaniem zaspokajane w gminie, w której mieszkają.

Tabela 1. Opinie badanych na temat zaspokojenia potrzeb seniorów w zakresie zdrowia w gminie, w której mieszka osoba badana (%)[2].

POWIAT / POTRZEBA	BIAŁOSTO-CKI	BIEL-SKI	HAJNOW-SKI	KOLNEŃ-SKI	ŁOMŻYŃ-SKI	SOKÓLSKI	AUGUSTOW-SKI I SEJNEŃSKI
Szybki dostęp do poradni czy oddziałów geriatrycznych	3,8	12,3	5,0	16,7	5,9	3,7	5,6
Szybki dostęp do poradni specjalistycznych	11,5	16,1	11,3	23,3	10,1	16,7	4,4
Dostęp do wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego i ortopedycznego	32,7	19,8	28,8	20,0	24,5	25,5	17,8
Dostęp do bezpłatnych badań profilaktycznych	31,7	46,2	47,5	56,7	37,3	29,4	36,7
Profesjonalne i życzliwe podejście kadry usług zdrowotnych wobec seniorów	50,0	55,7	47,5	40,0	46,1	38,2	34,4
Możliwość bezproblemowego dotarcia do placówek służby zdrowia	72,1	37,7	70,0	36,7	73,5	60,8	38,9

[2] W tabeli przedstawiono tylko odpowiedzi twierdzące, czyli prezentowane rozkłady procentowe są sumą odpowiedzi „zdecydowanie tak" i „raczej tak".

Informacje przedstawione w tabeli 1 wiodą do wniosku, że potrzeba, którą jest możliwość bezproblemowego dotarcia do placówek służby zdrowia w większości powiatów (poza powiatem kolneńskim, bielskim oraz augustowskim i sejneńskim) jest zaspokojona na dość wysokim poziomie. Ponadto około (lub ponad) połowa badanych z poszczególnych powiatów pozytywnie ocenia profesjonalne i życzliwe podejście kadry usług zdrowotnych wobec seniorów. Bolączką większości powiatów jest zdaniem respondentów szybki dostęp do poradni czy oddziałów geriatrycznych oraz poradni specjalistycznych, jak też dostęp do wypożyczalni sprzętu ortopedycznego i rehabilitacyjnego. Potrzeby w tym zakresie są zdaniem seniorów zaspokojone w niewielkim stopniu. Z kolei dostęp do bezpłatnych badań profilaktycznych, zdaje się być w niektórych powiatach realizowany, zaś w innych sytuacja w tym zakresie przedstawia się nieco gorzej.

Zamieszczone niżej wykresy 3 – 9 obrazują, które z potrzeb w zakresie zdrowia, zdaniem ankietowanych seniorów powinny być zaspokojone w pierwszej kolejności, czyli jak najszybciej. W zależności od powiatu potrzeby prezentują się nieco inaczej, ale wskazania dotyczące szybkiego dostępu do poradni czy oddziałów geriatrycznych oraz poradni specjalistycznych pojawiają się niemal na każdym z wykresów. Dodatkowo w powiecie białostockim (23,1%), zdaniem badanych, problemem jest dostęp do podmiotów świadczących wsparcie osobom starszym (DPS, ZOL itd.), zaś w powiecie bielskim (21,7%) istnieje potrzeba organizowania białych sobót czy niedziel na terenach wiejskich umożliwiających korzystanie z bezpłatnych porad czy badań lekarskich. Z kolei seniorzy z powiatu kolneńskiego (50,0%) wskazali, iż potrzeba dostępu do wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego czy ortopedycznego wymaga uwagi odpowiednich podmiotów i zaspokojenia jej w większym stopniu.

Wykres 3. Która potrzeba w zakresie zdrowia Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? (%)

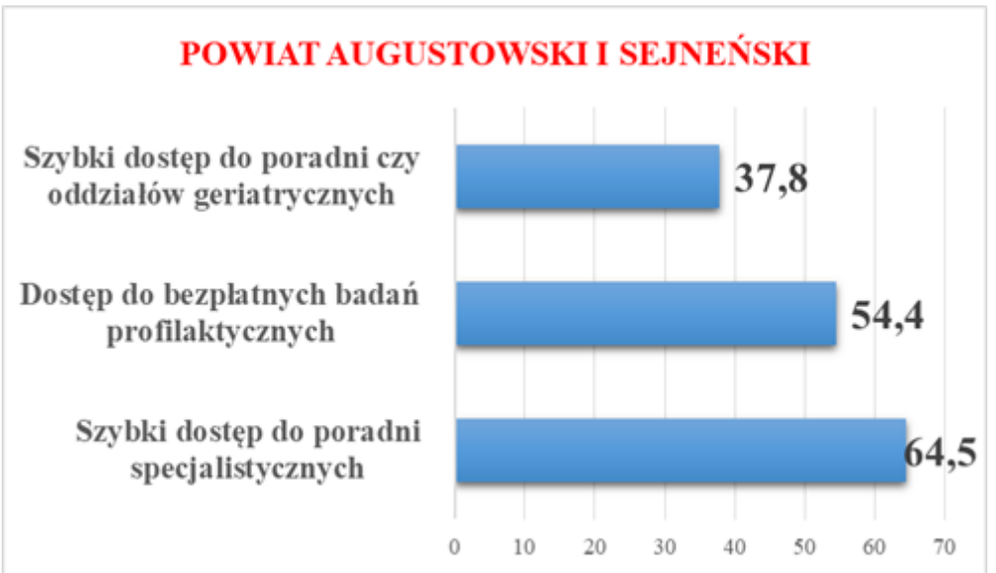

Wykres 4. Która potrzeba w zakresie zdrowia Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? (%)

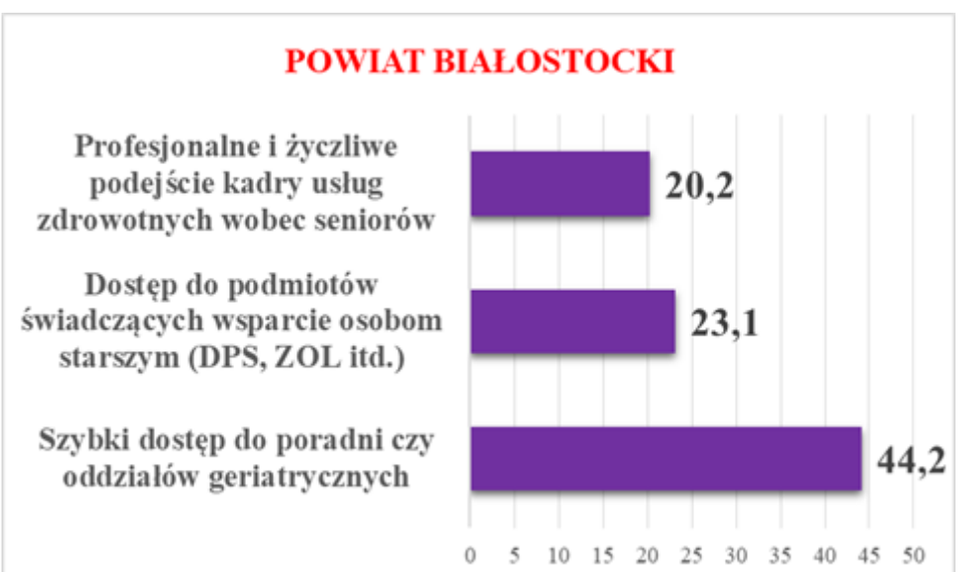

Wykres 5. Która potrzeba w zakresie zdrowia Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? (%)

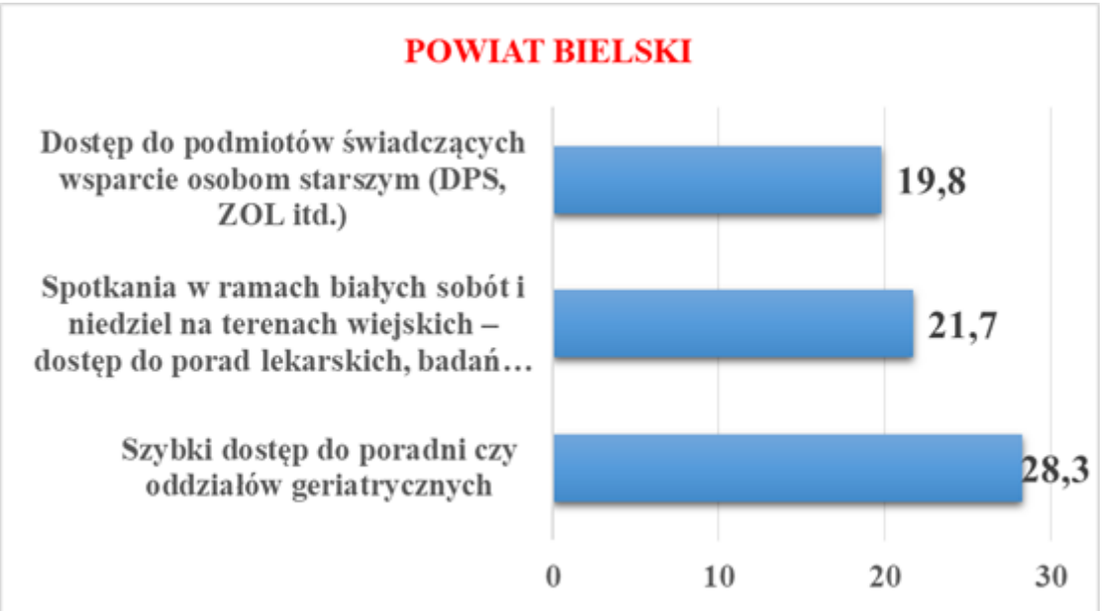

Wykres 6. Która potrzeba w zakresie zdrowia Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? (%)

Wykres 7. Która potrzeba w zakresie zdrowia Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? (%)

Wykres 8. Która potrzeba w zakresie zdrowia Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? (%)

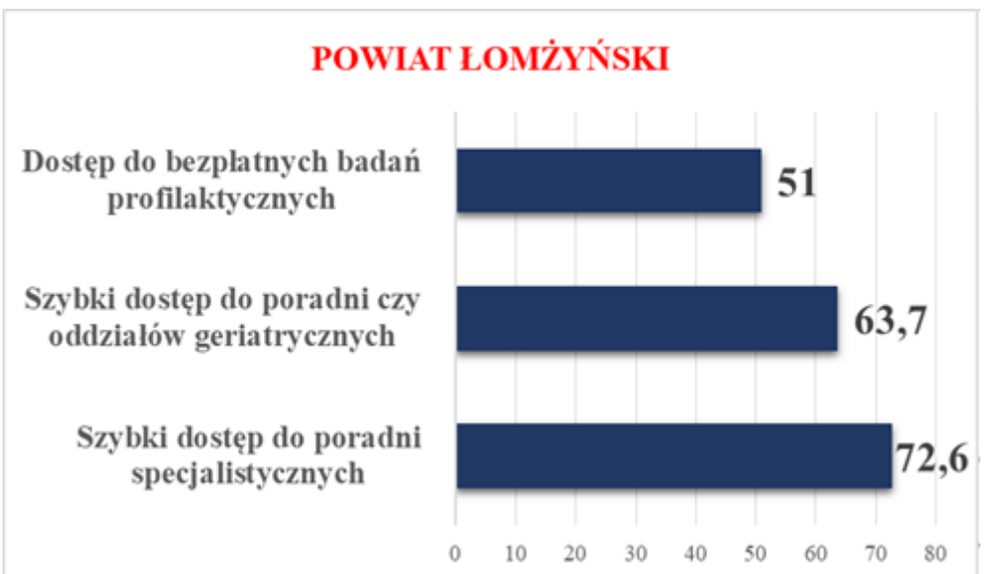

Wykres 9. Która potrzeba w zakresie zdrowia Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? (%)

Potrzeby seniorów w zakresie bezpieczeństwa.

Kolejnym obszarem potrzeb seniorów diagnozowanym podczas badania, były potrzeby z zakresu bezpieczeństwa.

Tabela 2. Opinie badanych na temat zaspokojenia potrzeb seniorów w zakresie bezpieczeństwa w gminie, w której mieszka osoba badana (%)[3].

POWIAT / POTRZEBA	BIAŁOSTO-CKI	BIELSKI	HAJNOW-SKI	KOLNEŃ-SKI	ŁOMŻYŃ-SKI	SOKÓL-SKI	AUGUSTOW-SKI I SEJNEŃSKI
Dostęp do spotkań i szkoleń dotyczących sposobów działania oszustów, prowadzonych np. przez policję	25,0	40,6	67,5	70,0	67,7	60,8	54,4
Dostęp do spotkań i bezpłatnych szkoleń dotyczących przemocy w rodzinie, praw ofiar itd.	18,3	30,2	35,0	60,0	57,8	47,1	43,3
Dostęp do spotkań i szkoleń dotyczących zawierania umów przez telefon	13,5	13,2	26,3	50,0	24,5	34,3	25,6
Wyposażenie osób starszych w odblaski zwiększających ich widoczność na drodze	36,5	26,4	31,3	50,0	65,7	34,3	33,3
Możliwość korzystania z bezpłatnych kursów samoobrony	6,7	10,4	7,5	30,0	13,7	10,8	10,0

[3] W tabeli przedstawiono tylko odpowiedzi twierdzące, czyli prezentowane rozkłady procentowe są sumą odpowiedzi „zdecydowanie tak" i „raczej tak".

Przyglądając się rozkładom procentowym przedstawionym w tabeli 2 możemy powiedzieć, że w opinii większości badanych (poza powiatem białostockim) zaspokojona jest potrzeba dostępu do szkoleń prowadzonych np. przez policję, a dotyczących działania oszustów. Większej uwagi wymaga potrzeba dostępu do spotkań i bezpłatnych szkoleń dotyczących problemu przemocy w rodzinie czy też zawierania umów przez telefon. Z wyjątkiem powiatu łomżyńskiego i kolneńskiego, przedstawiciele właściwych podmiotów powinni podjąć działania na rzecz wyposażenia osób starszych w odblaski, zwiększające ich widoczność na drodze, jak też zdecydowanie niezaspokojoną jest potrzeba korzystania z bezpłatnych kursów samoobrony.

Podobnie jak w pytaniu dotyczącym potrzeb z zakresu zdrowia, tak też w odniesieniu do bezpieczeństwa zapytaliśmy seniorów, które potrzeby, ich zdaniem, można uznać za „palące" i wymagające szybkiej reakcji odpowiednich podmiotów. Informacje przedstawione na wykresach 10-16 potwierdzają wyżej opisane informacje, tzn. seniorzy będą czuli się bezpieczniej, jeśli zostaną przeszkoleni w różnych zakresach, w tym z technik samoobrony. Chciałoby się zatem powiedzieć: szkolenia, szkolenia i jeszcze raz szkolenia. Tego potrzeba seniorom w każdym z powiatów. Ponadto w powiecie hajnowskim (57,5%), bielskim (56,6%), augustowskim i sejneńskim (51,1%) oraz sokólskim (51,0%) zwracano uwagę na potrzebę wykorzystania autobusów do przewozu osób starszych lub zakupu busów ze środków PEFRON. Zaspokojenie tej potrzeby powinno przyczynić się do zwiększenia poczucia bezpieczeństwa seniorów.

Wykres 10. Która potrzeba w zakresie bezpieczeństwa Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? (%)

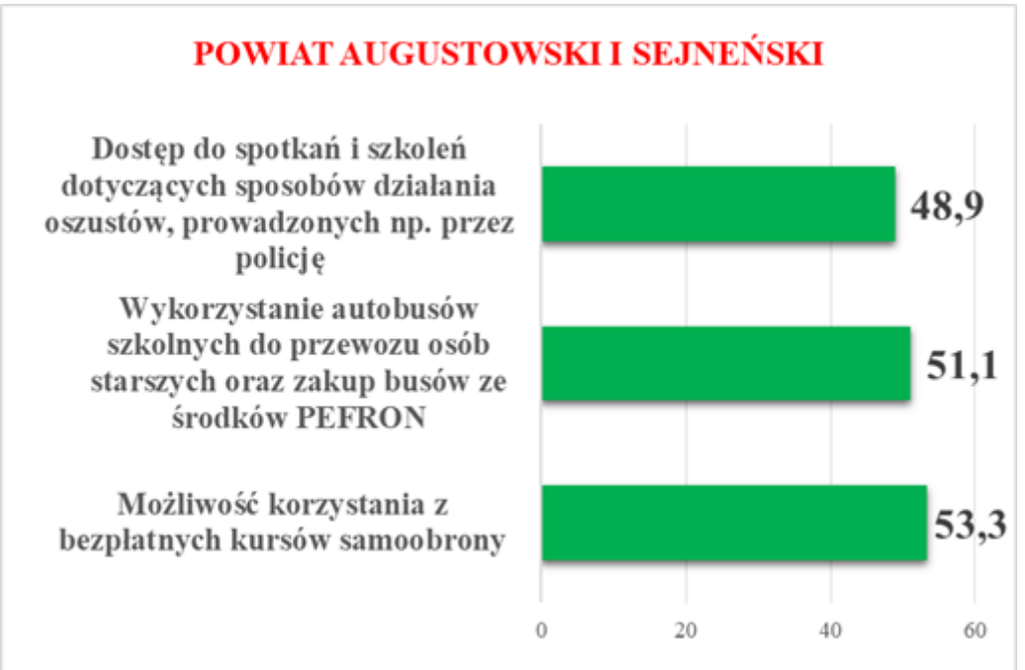

Wykres 11. Która potrzeba w zakresie bezpieczeństwa Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? (%)

Wykres 12. Która potrzeba w zakresie bezpieczeństwa Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? (%)

Wykres 13. Która potrzeba w zakresie bezpieczeństwa Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? (%)

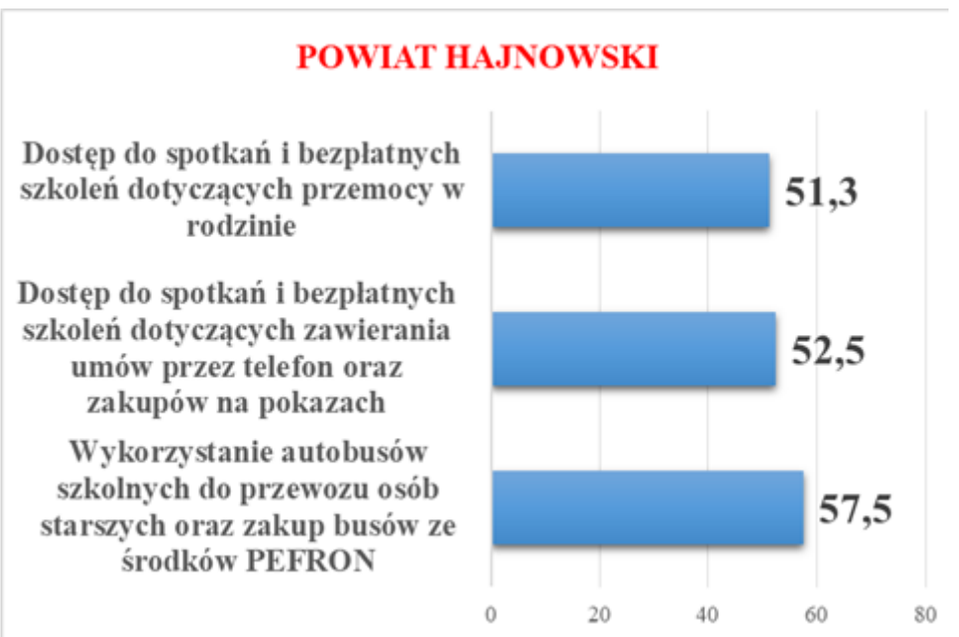

Wykres 14. Która potrzeba w zakresie bezpieczeństwa Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? (%)

Wykres 15. Która potrzeba w zakresie bezpieczeństwa Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? (%)

Wykres 16. Która potrzeba w zakresie bezpieczeństwa Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? (%)

Potrzeby seniorów w zakresie pomocy społecznej

Trzecim obszarem poddanym przez nas procesowi eksploracji były potrzeby seniorów z zakresu pomocy społecznej. Odpowiedzi osób badanych zebrane są w tabeli 3.

Tabela 3 (na następnej stronie). Opinie badanych na temat zaspokojenia potrzeb seniorów w zakresie pomocy społecznej w gminie, w której mieszka osoba badana (%)[4].

[4] W tabeli przedstawiono tylko odpowiedzi twierdzące, czyli prezentowane rozkłady procentowe są sumą odpowiedzi „zdecydowanie tak" i „raczej tak".

POWIAT / POTRZEBA	BIAŁOSTO-CKI	BIEL-SKI	HAJNOW-SKI	KOLNEŃ-SKI	ŁOMŻYŃ-SKI	SOKÓL-SKI	AUGUSTOW-SKI I SEJNEŃSKI
Możliwość uzyskania pomocy finansowej lub rzeczowej z Ośrodka Pomocy Społecznej	57,7	52,8	50,0	40,0	50,0	42,2	41,1
Dostęp do informacji na temat funkcjonujących instytucji pomocy i świadczonych przez nich usługach	37,5	26,4	57,5	26,7	46,1	37,6	32,2
Dostęp do wolontariatu rówieśniczego, czyli seniorzy seniorom	26,9	21,7	13,8	30,0	34,3	28,4	14,4
Dostęp do bezpłatnych (lub w preferencyjnych cenach) usług opiekuńczych	19,2	11,3	15,0	33,3	28,4	21,6	17,8
Możliwość korzystania z osiedlowych	14,4	11,3	8,8	16,7	20,6	19,6	10,0

Blisko połowa badanych, a w niektórych powiatach nawet więcej niż połowa respondentów uważała, że w ich gminie zaspokojona jest potrzeba możliwości uzyskania finansowej lub rzeczowej pomocy z Ośrodka Pomocy Społecznej. Niemniej poza powiatem hajnowskim (57,5%) i łomżyńskim (46,1%) potrzeba dostępu do informacji na temat instytucji świadczących pomoc w różnym zakresie, wymaga uwagi odpowiednich podmiotów. Problem ten wydaje się być bardzo ważnym i wymagającym szybkiej reakcji. Poza tym za niski należy uznać stopień zaspokojenia potrzeby dostępu do bezpłatnych

kluczową jest też kwestia dostępu do zniżek i ulg w opłatach rachunków oraz bezpłatne leki dla osób potrzebujących. Potrzeba ta wymaga szybkiej interwencji, podobnie jak dostęp do bezpłatnego transportu dla osób mających problem z poruszaniem się - na co wskazywało pond 52,3% badanych z powiatu bielskiego oraz 43,3% powiatu kolneńskiego. Ważne jest też dofinansowanie do wypożyczania sprzętu rehabilitacyjnego wskazywane przez 37,5% respondentów z powiatu hajnowskiego.

Wykres 17. Która potrzeba w zakresie pomocy społecznej Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? (%)

Wykres 18. Która potrzeba w zakresie pomocy społecznej Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? (%)

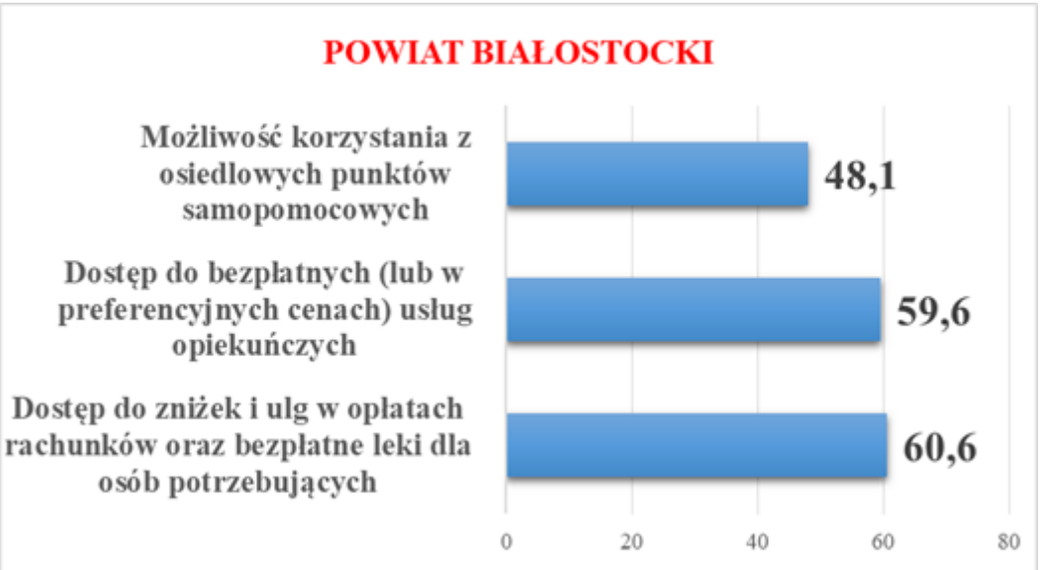

Wykres 19. Która potrzeba w zakresie pomocy społecznej Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? (%)

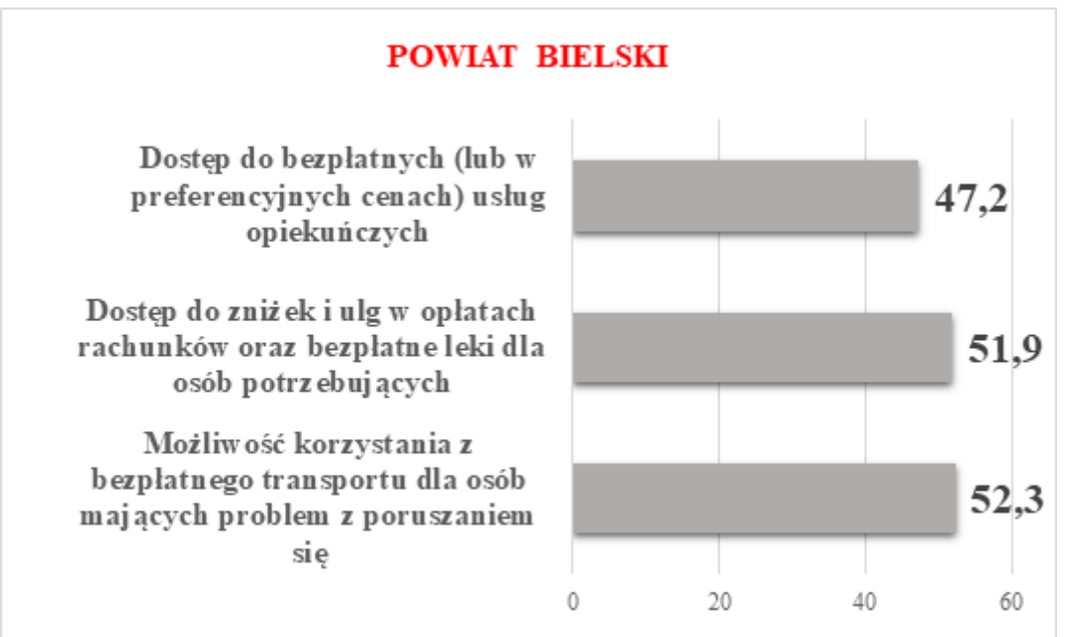

Wykres 20. Która potrzeba w zakresie pomocy społecznej Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? (%)

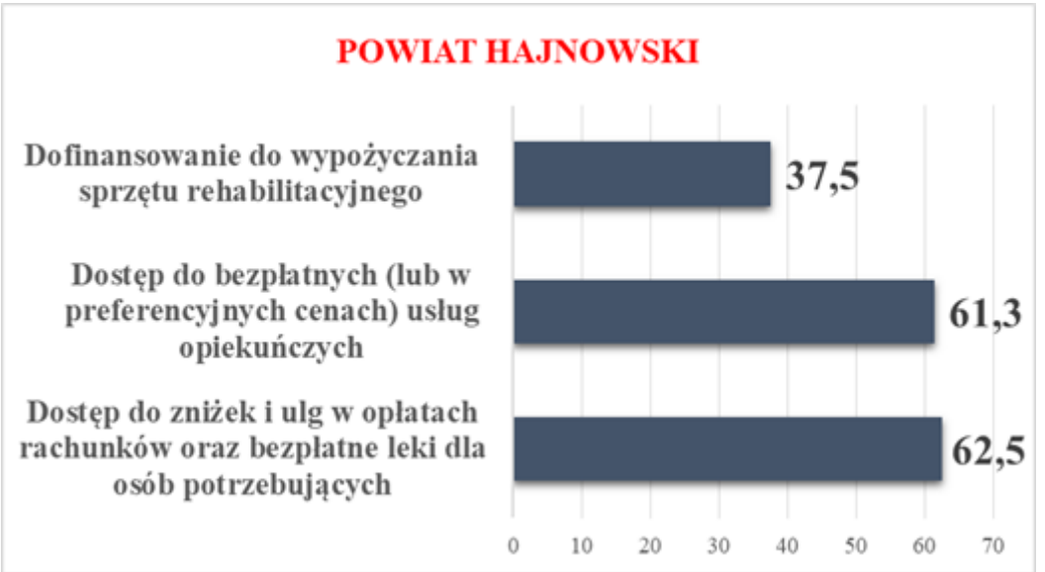

Wykres 21. Która potrzeba w zakresie pomocy społecznej Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? (%)

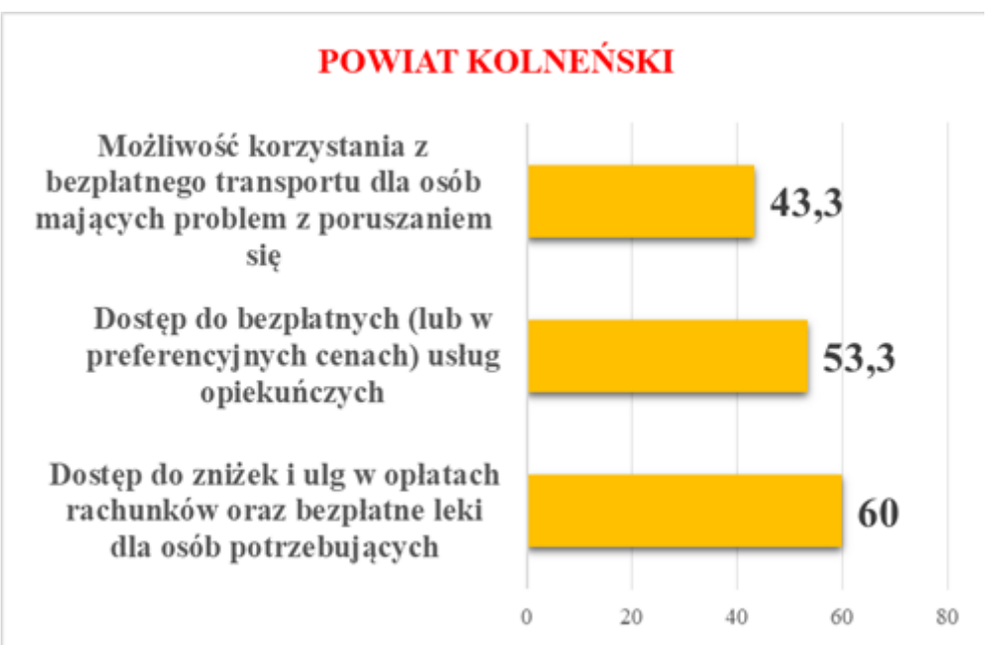

Wykres 22. Która potrzeba w zakresie pomocy społecznej Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? (%)

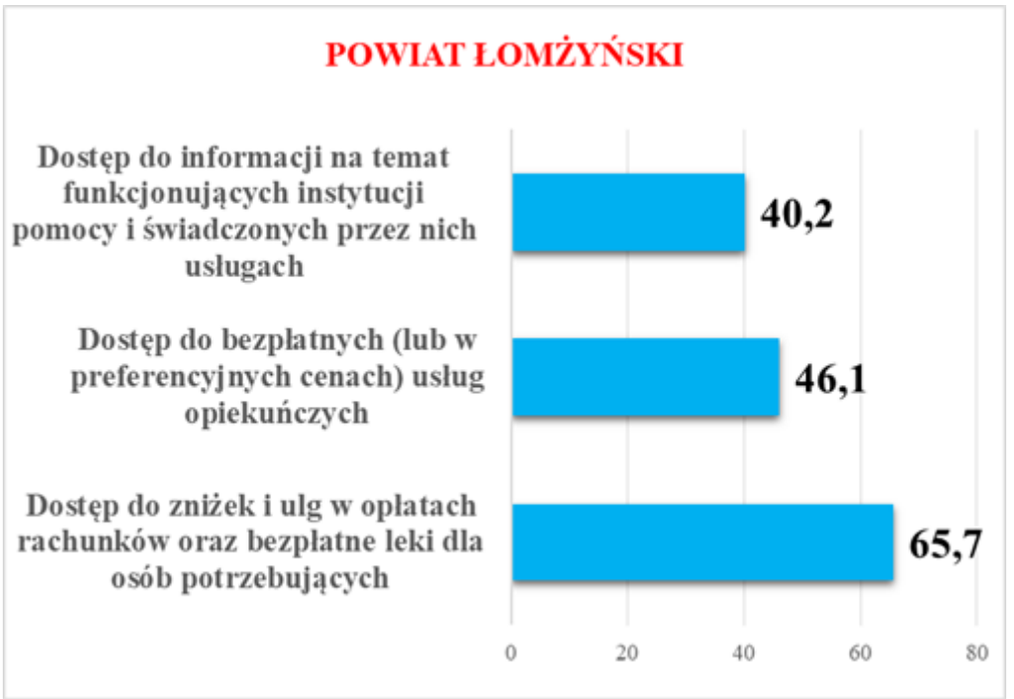

Wykres 23. Która potrzeba w zakresie pomocy społecznej Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? (%)

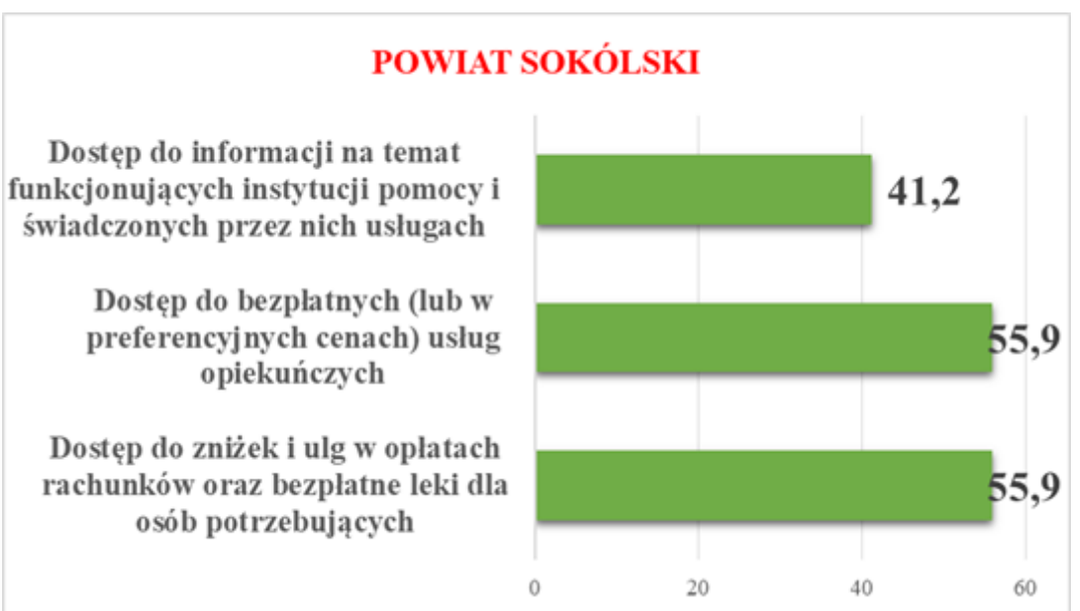

Potrzeby seniorów w zakresie aktywności społecznej i zawodowej

Pomyślne starzenie się zakłada szeroko pojętą aktywność, np. aktywność rodzinną, społeczną, edukacyjną, towarzyską i inne. Podtrzymywanie różnych form aktywności lub podjęcie nowych (w miejsce wcześniejszych), oddziałuje pozytywnie na psychiczne i fizyczne samopoczucie seniora i podnosi jakość jego życia. W prowadzonych badaniach sprawdzaliśmy, czy potrzeby seniorów z województwa podlaskiego, są zaspokojone w zakresie ich aktywności społecznej i zawodowej.

Tabela 4. Opinie badanych na temat zaspokojenia potrzeb seniorów w zakresie aktywności społecznej i zawodowej w gminie, w której mieszka osoba badana (%)[5].

POWIAT / POTRZEBA	BIAŁOSTO-CKI	BIELSKI	HAJNOW-SKI	KOLNEŃ-SKI	ŁOMŻYŃ-SKI	SOKÓL-SKI	AUGUSTOW-SKI I SEJNEŃSKI
Możliwość aktywnego udziału w uroczystościach państwowych	68,3	57,6	80,0	76,7	63,7	84,3	66,7
Możliwość korzystania ze świetlic osiedlowych i wiejskich dostosowanych do potrzeb i zainteresowań osób starszych	54,8	51,0	23,8	50,0	42,2	34,3	34,4

[5] W tabeli przedstawiono tylko odpowiedzi twierdzące, czyli prezentowane rozkłady procentowe są sumą odpowiedzi „zdecydowanie tak" i „raczej tak".

Możliwość korzystania z działań międzypokoleniowych, np. wspólne imprezy seniorów i ludzi młodych	47,1	45,3	65,0	76,7	53,9	48,0	52,2
Możliwość korzystania z oferty kulturalnej w godzinach przedpołudniowych i w preferencyjnych cenach	51,9	14,2	43,8	40,0	45,1	34,3	26,7
Możliwość korzystania z wycieczek krajoznawczych w preferencyjnych cenach	46,2	25,5	50,0	76,7	59,8	43,2	50,0
Dostęp do kształcenia informatycznego i wykorzystania nowych technologii	36,5	25,5	52,5	43,3	38,2	39,2	43,3
Możliwość kontynuacji aktywności zawodowej mimo wieku emerytalnego	34,6	25,5	46,3	26,7	29,4	35,3	38,9
Dostęp do szkoleń dostosowujących kompetencje i kwalifikacje seniorów do potrzeb rynku pracy i zmieniających się warunków otoczenia	10,6	13,2	28,8	6,7	29,4	22,6	18,9

Ogólnie rzecz ujmując możemy powiedzieć, że zdaniem seniorów z poszczególnych powiatów, wiele potrzeb dotyczących ich aktywności społecznej jest zaspokojonych. Dotyczy to np. możliwości aktywnego udziału seniorów w uroczystościach państwowych, możliwości korzystania z działań międzypokoleniowych, np. wspólne imprezy

seniorów i ludzi młodych czy też możliwości korzystania z wycieczek krajoznawczych lub wczasów pobytowych w preferencyjnych cenach – w tym ostatnim przypadku powiat bielski wypada najsłabiej. Kiedy zaś przyjrzymy się potrzebom seniorów dotyczącym aktywności zawodowej to zauważymy, iż w tym zakresie jest jeszcze wiele do zrobienia. Dane zawarte w tabeli 4 wskazują, że w większości powiatów (przede wszystkim w białostockim i bielskim) dostęp do kształcenia informatycznego i wykorzystywania nowych technologii jest niewystarczający, podobnie jak dostęp do szkoleń dostosowujących kompetencje i kwalifikacje seniorów do potrzeb rynku pracy i zmieniających się warunków otoczenia czy możliwość kontynuacji aktywności zawodowej mimo wieku emerytalnego.

Zapytaliśmy również naszych badanych, które potrzeby z obszaru aktywności społecznej i zawodowej wymagają ich zdaniem szybkiego podjęcia stosownych działań. Wykresy 24-30 wskazują, że we wszystkich powiatach osoby badane dostrzegają konieczność zaspokojenia potrzeby, którą jest możliwość korzystania z wycieczek krajoznawczych lub wczasów pobytowych w preferencyjnych cenach. Mimo, że w większości powiatów potrzeba ta, w opinii badanych, jest w mniejszym lub większym stopniu już zaspokojona, seniorzy wyrazili potrzebę udoskonalenia działań w tym zakresie. Co więcej, wnikliwa analiza zamieszczonych niżej wykresów wskazuje na ogromną specyfikę każdego z powiatów w zakresie rychłego zaspokojenia potrzeb seniorów dotyczących ich aktywności społecznej i zawodowej. Poza wspomnianymi wycieczkami, które pojawiają się w każdym powiecie, pozostałe potrzeby są w każdym z nich zgoła odmienne. Prawdopodobne jest, iż w poszczególnych częściach województwa podlaskiego potencjał społecznikowski przyjmuje różną postać i inna jest uważność na potrzeby seniorów w tym obszarze.

Wykres 24. Która potrzeba w zakresie aktywności społecznej i zawodowej Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? (%)

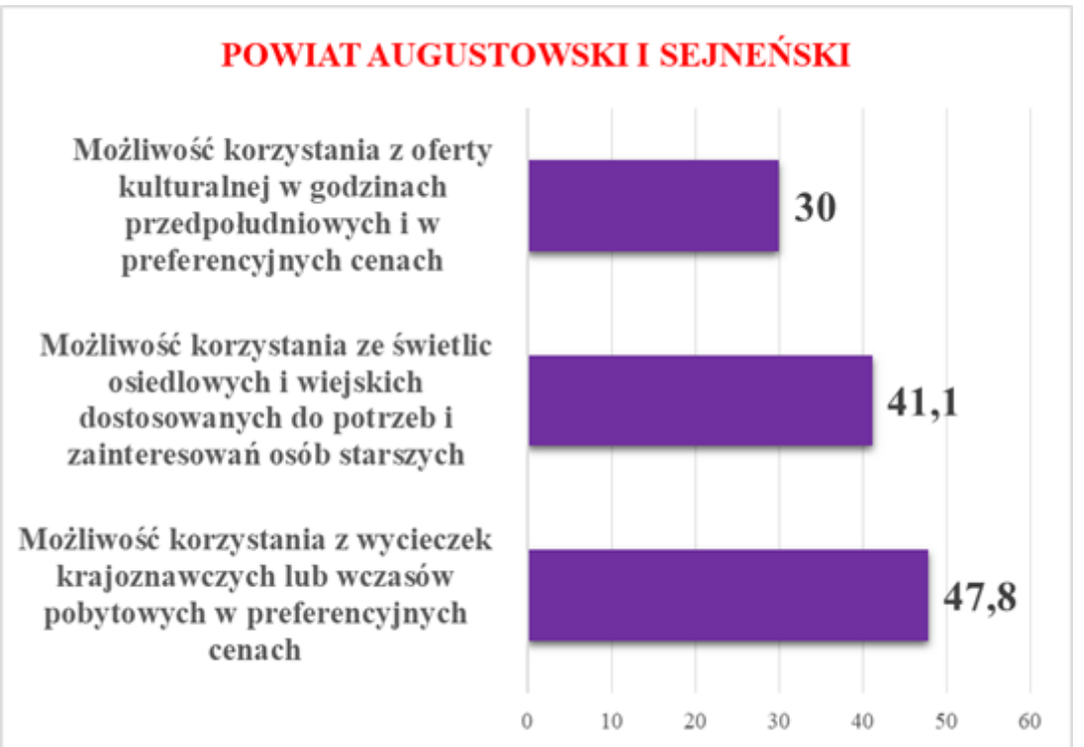

Wykres 25. Która potrzeba w zakresie aktywności społecznej i zawodowej Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? (%)

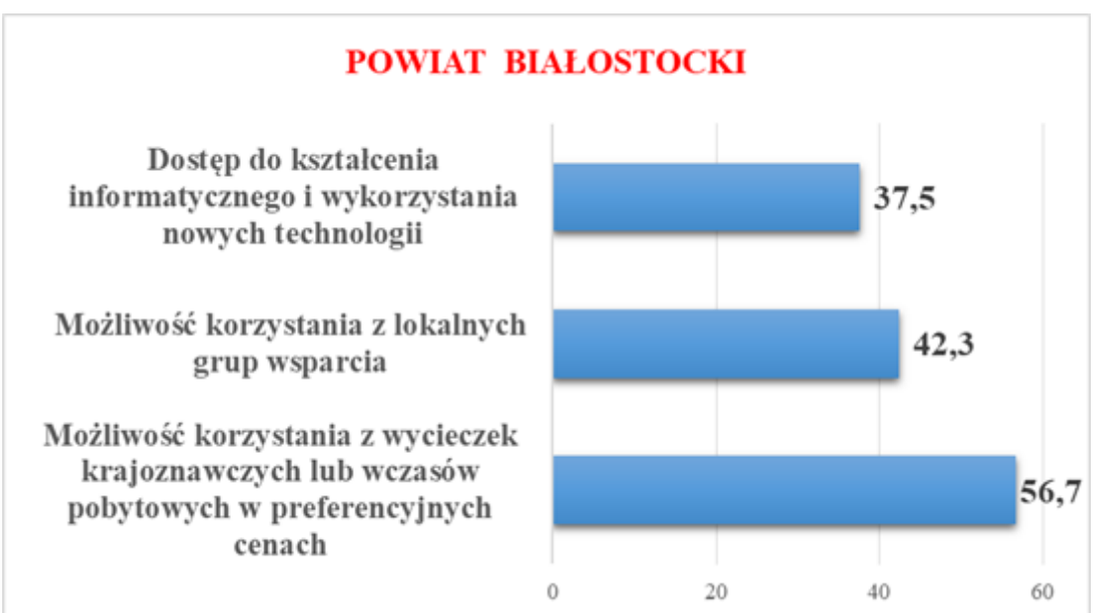

Wykres 26. Która potrzeba w zakresie aktywności społecznej i zawodowej Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? (%)

Wykres 27. Która potrzeba w zakresie aktywności społecznej i zawodowej Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? (%)

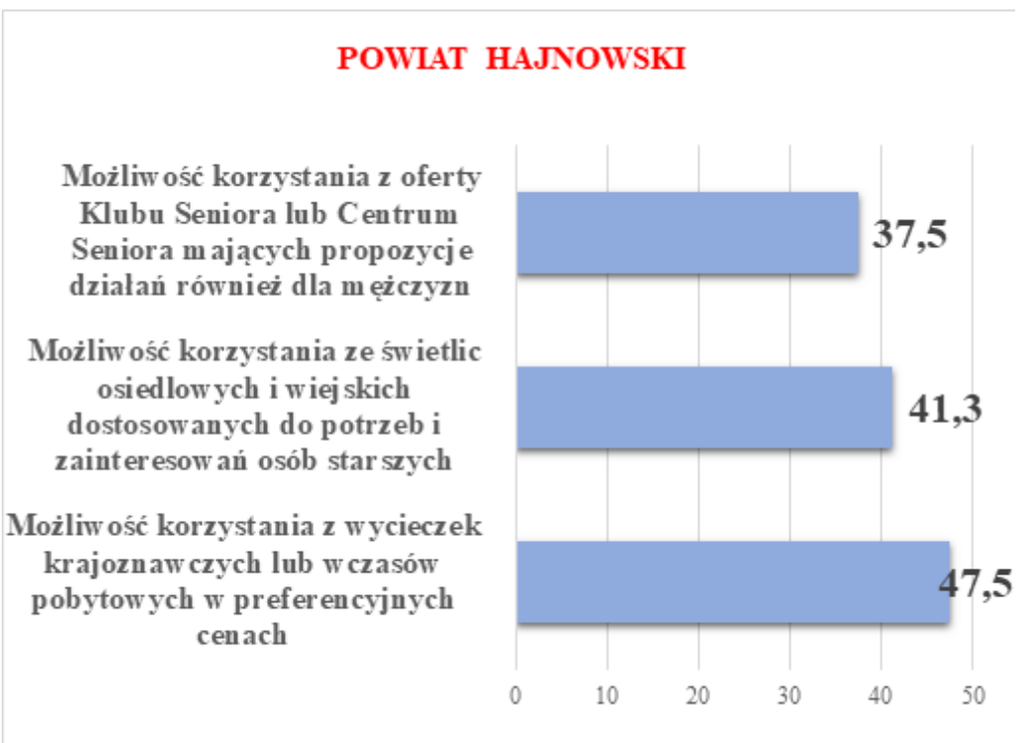

Wykres 28. Która potrzeba w zakresie aktywności społecznej i zawodowej Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? (%)

Wykres 29. Która potrzeba w zakresie aktywności społecznej i zawodowej Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? (%)

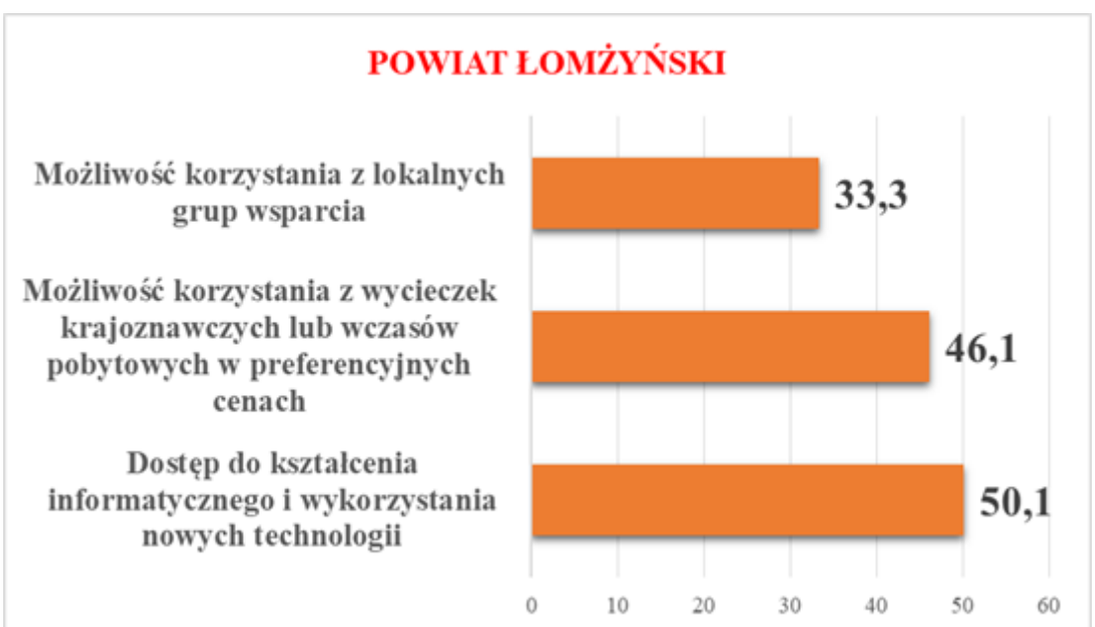

Wykres 30. Która potrzeba w zakresie aktywności społecznej i zawodowej Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? (%)

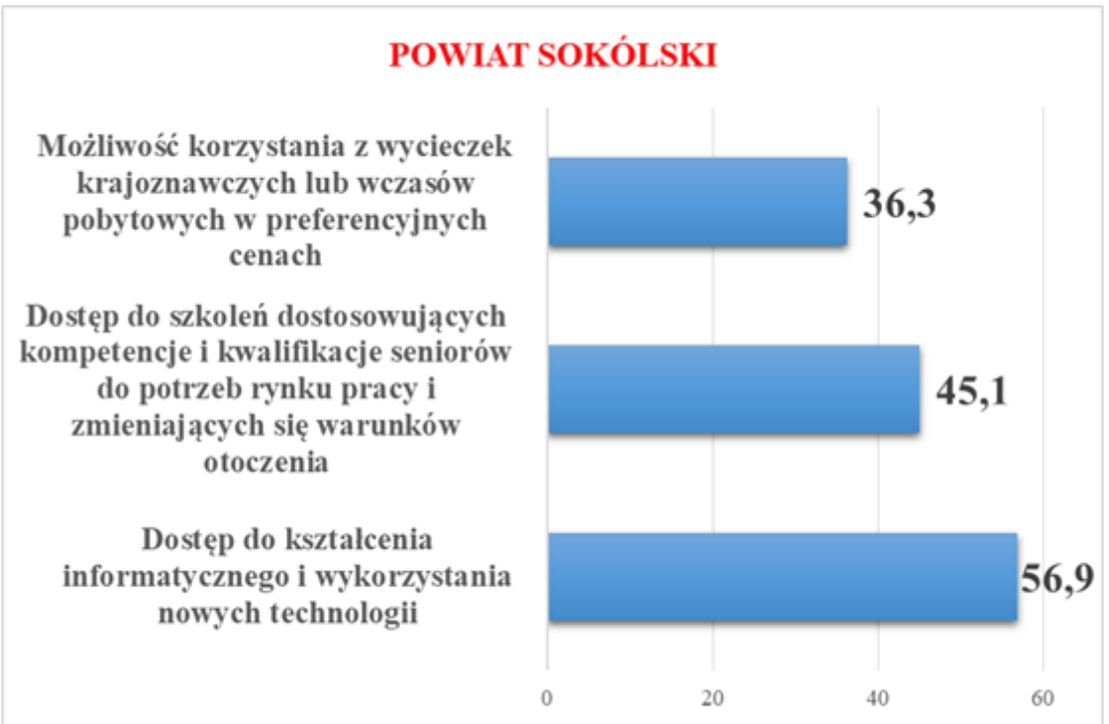

Potrzeby seniorów w obszarze komunikacji

Ostatnim z analizowanych przez nas obszarów potrzeb seniorów województwa podlaskiego był obszar komunikacji.

Tabela 5 (na następnej stronie).Opinie badanych na temat zaspokojenia potrzeb seniorów w zakresie komunikacji, w gminie, w której mieszka osoba badana (%)[6].

[6]W tabeli przedstawiono tylko odpowiedzi twierdzące, czyli prezentowane rozkłady procentowe są sumą odpowiedzi „zdecydowanie tak" i „raczej tak".

POWIAT / POTRZEBA	BIAŁOSTO-CKI	BIELSKI	HAJNOW-SKI	KOLNEŃ-SKI	ŁOMŻYŃ-SKI	SOKÓL-SKI	AUGUSTOW-SKI I SEJNEŃSKI
Zrozumiały i prosty język przekazywanych wiadomości	54,8	13,2	55,0	56,7	54,9	48,0	43,3
Dostęp do różnych informacji dotyczących osób starszych w formie gazety	41,1	39,6	46,3	26,7	55,9	45,1	28,9
Dostęp osób starszych do strony internetowej im dedykowanej	41,3	10,4	33,8	46,7	25,5	26,5	30,0
Dobry przepływ informacji między seniorami a władzą samorządową i instytucjami działającymi na rzecz seniorów	16,4	29,3	47,5	56,7	40,2	35,6	34,9
Dostęp do rocznego kalendarza planowanych imprez społecznych i kulturalnych	16,4	17,9	55,0	60,0	40,2	40,2	35,6

Na podstawie informacji zebranych w tabeli 5 możemy powiedzieć, iż potrzeby z obszaru komunikacji, w każdym z powiatów zaspokajane są na bardzo różnym poziomie.
W powiatach kolneńskim (56,7%), hajnowskim (55,0%), łomżyńskim (54,9%) i białostockim (54,8%) potrzeba zrozumiałego języka przekazywanych informacji w znaczącym stopniu jest zaspokojona, czego nie można powiedzieć o pozostałych powiatach. Z kolei dostęp do rocznego kalendarza planowanych imprez społecznych i kulturalnych jest potrzebą zaspokojoną w stopniu dość wysokim w powiecie kolneńskim

(60,0%) oraz hajnowskim (55,0%), podobnie jak potrzeba dobrego przepływu informacji między seniorami a władzą samorządową i instytucjami działającymi na rzecz seniorów (odpowiednio: 56,7%; 47,5%). W pozostałych powiatach jest
w tym zakresie jeszcze wiele do zrobienia. Analiza rozkładów procentowych przedstawionych na zamieszczonych niżej wykresach 31-37 wskazuje ponadto, że zdaniem badanych o właściwy przepływ informacji między seniorami a władzą samorządową i instytucjami działającymi na rzecz seniorów, należy w pierwszej kolejności zadbać w każdym z powiatów, poza powiatem augustowskim i sejneńskim. Inną palącą potrzebą jest według seniorów z powiatu sokólskiego (55,9%), łomżyńskiego (53,9%), augustowskiego i sejneńskiego (47,8%), kolneńskiego (46,7%), hajnowskiego (46,3%), bielskiego (42,5%), czy białostockiego (31,7%) dostęp do różnych informacji dotyczących seniorów w formie gazety, seniorzy z powiatu łomżyńskiego (44,1%) wskazali, iż dobą formą będzie strona internetowa dedykowana seniorom, zaś seniorzy z powiatu hajnowskiego (66,3%), kolneńskiego (60,0%), sokólskiego (54,9%) czy augustowskiego i sejneńskiego (47,8%) wyrazili potrzebę dostępu do tablicy ogłoszeń zawierającej informacje dotyczące seniorów.

Wykres 31. Która potrzeba w zakresie komunikacji Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? (%)

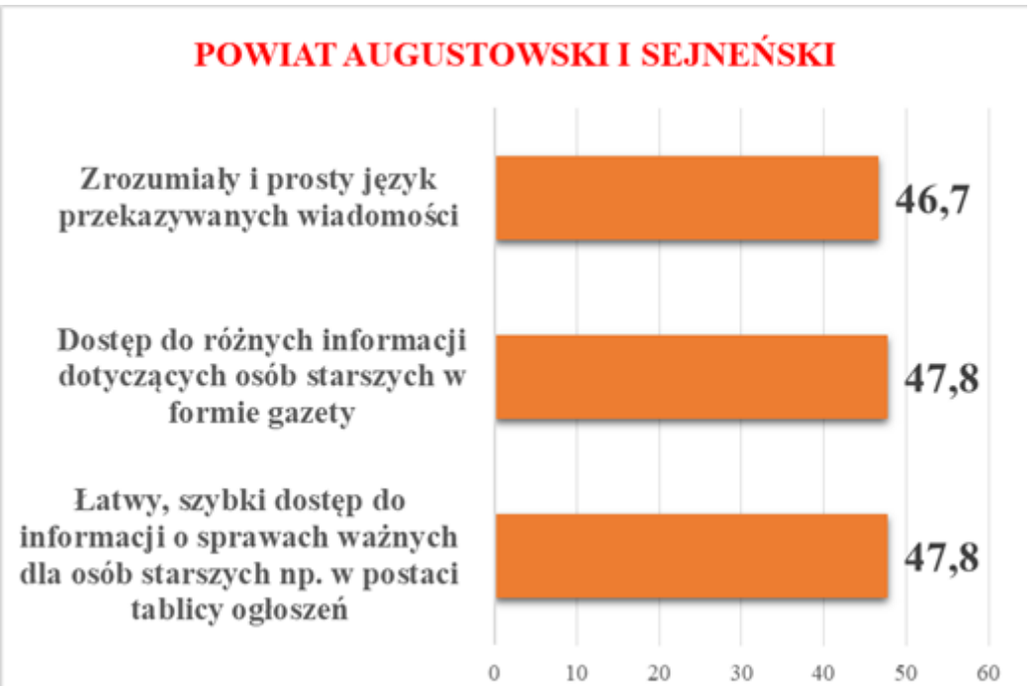

Wykres 32. Która potrzeba w zakresie komunikacji Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? (%)

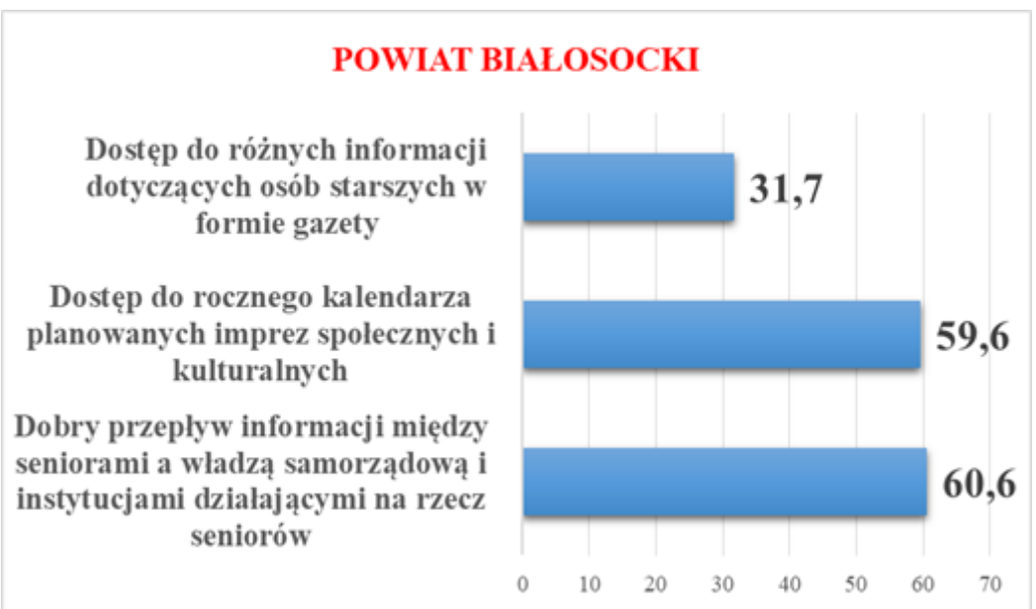

Wykres 33. Która potrzeba w zakresie komunikacji Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? (%)

Wykres 34. Która potrzeba w zakresie komunikacji Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? (%)

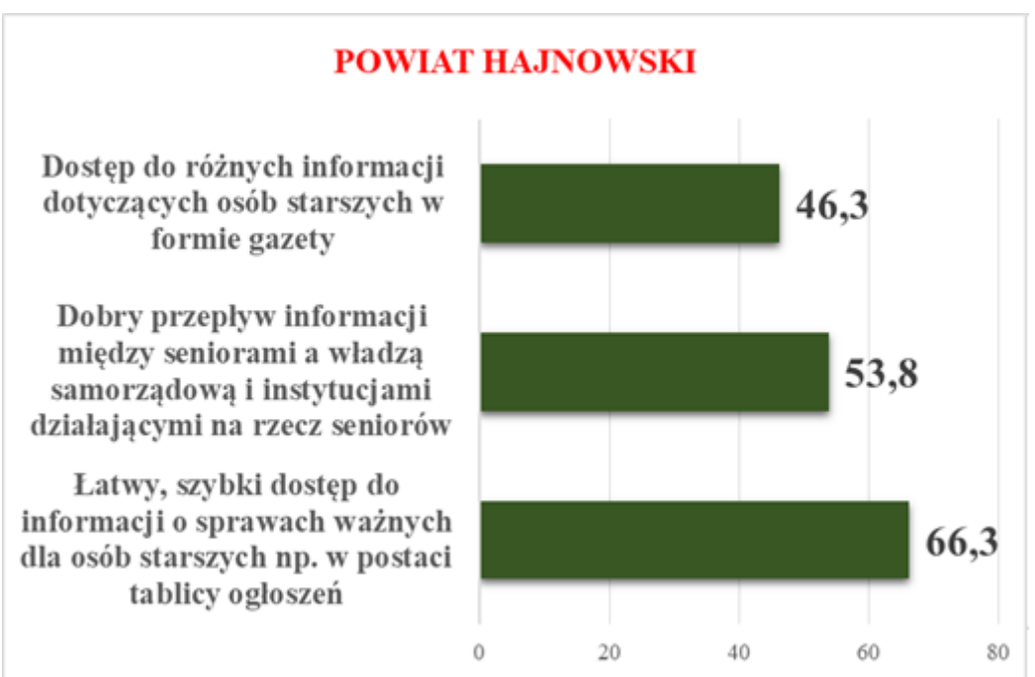

Wykres 35. Która potrzeba w zakresie komunikacji Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? (%)

Wykres 36. Która potrzeba w zakresie komunikacji Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? (%)

Wykres 37. Która potrzeba w zakresie komunikacji Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? (%)

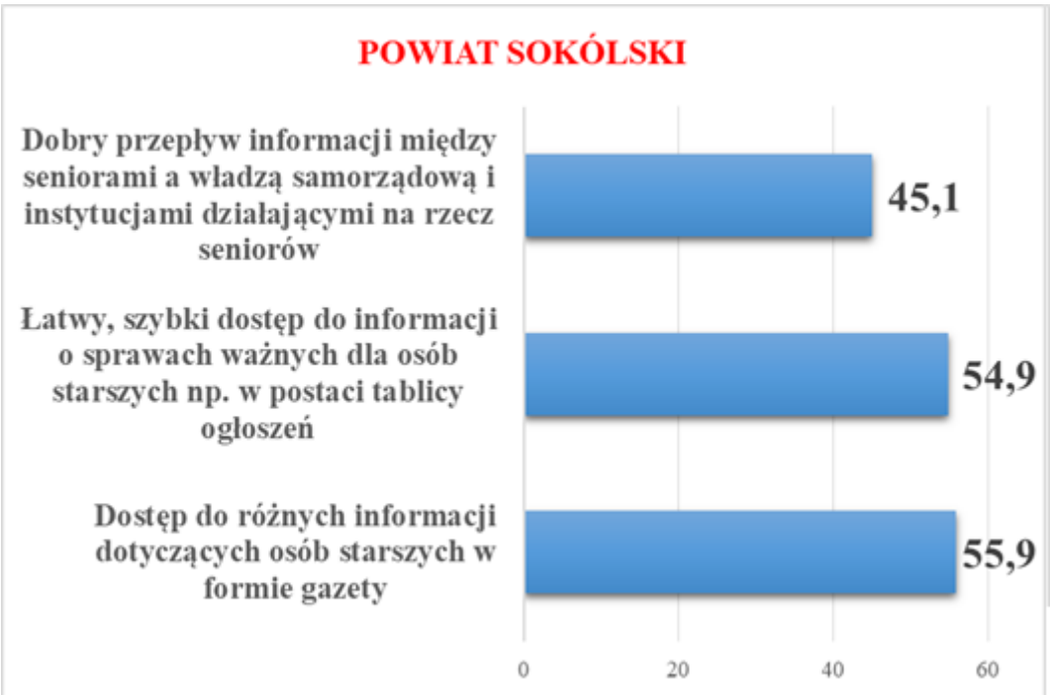

Kto jest odpowiedzialny za zaspokajanie potrzeb osób starszych?

Przeprowadzona diagnoza jest źródłem wielu cennych informacji dotyczących pięciu obszarów potrzeb seniorów zamieszkujących województwo podlaskie. Wnikliwa analiza zgromadzonego materiału pozwala na uchwycenie specyfiki poszczególnych powiatów, w których prowadzono badanie, a dzięki temu możliwe jest planowanie odpowiednich działań, będących rzeczywistą odpowiedzią na realne problemy i potrzeby. Pojawia się w tym miejscu zasadnicze pytanie – kto owe potrzeby seniorów powinien zaspokajać i ich problemy rozwiązywać? Władze samorządowe, rodzina czy może sąsiedzi albo znajomi. To pytanie zadaliśmy również naszym badanym.

Zamieszczone niżej wykresy 38a i 38b wskazują, że niezależnie od powiatu, zdaniem większości badanych obowiązek zaspokajania potrzeb osób starszych spoczywa przede wszystkim na samorządach powiatowych

i gminnych oraz ich jednostkach. Drugim, bardzo ważnym podmiotem, którego troską powinny być problemy i potrzeby seniorów, jest w opinii badanych rodzina. W dalszej kolejności o potrzeby osób starszych powinny dbać specjalnie zatrudniane osoby – w domyśle opłacane przez samorząd, ewentualnie członków rodziny. Organizacje samorządowe, środowisko lokalne czy Rada Seniorów, zdaniem badanych w mniejszym stopniu obarczone są obowiązkiem zajmowania się problemami i potrzebami seniorów.

Wykres 38a. Na kim według Pana/Pani powinien spoczywać obowiązek zaspokajania potrzeb osób starszych?

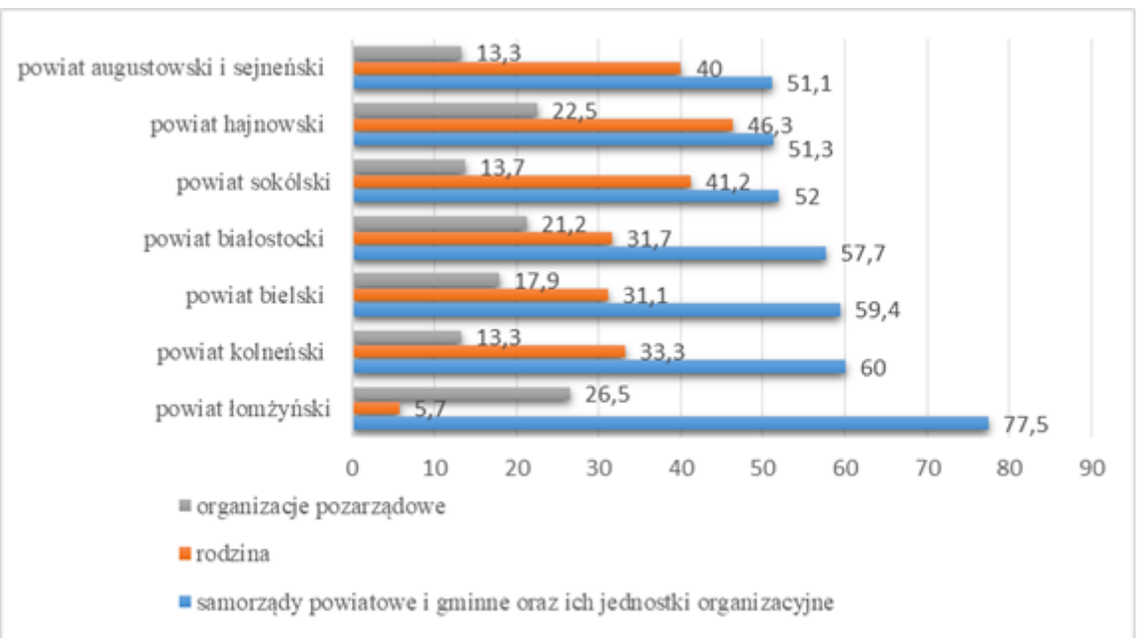

Wykres 38b. Na kim według Pana/Pani powinien spoczywać obowiązek zaspokajania potrzeb osób starszych?

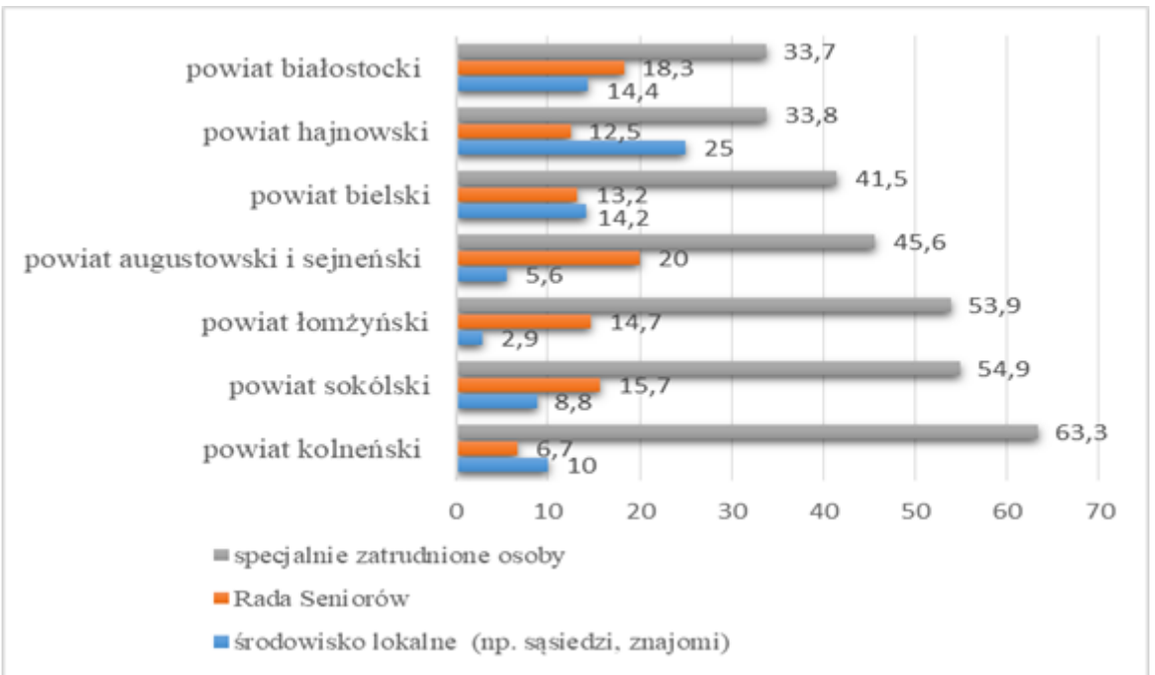

Podsumowanie

W różnorodnych dyskusjach dotyczących problemów czy potrzeb osób starszych, nierzadko można usłyszeć zdanie: „Nic o nas, bez nas". Osoby wypowiadające to stwierdzenie chcą podkreślić, jak ważny jest głos samych seniorów, w sprawach ich dotyczących. Przeprowadzone przez nas badanie dotyczące pięciu obszarów potrzeb osób starszych (zdrowia, bezpieczeństwa, pomocy społecznej, aktywności społecznej i zawodowej oraz komunikacji) zamieszkujących wybrane powiaty województwa podlaskiego, może stanowić dokonały punkt wyjścia do planowania skutecznych działań na rzecz podniesienia jakości życia najstarszych członków naszej społeczności lokalnej. Dzięki naszemu badaniu, seniorzy wypowiedzieli się na temat kluczowych dla nich kwestii. Teraz czas na działanie rzeczników osób starszych, jak i wszystkich tych, którym dobro seniorów leży głęboko na sercu. Pamiętajmy, że sprawdzianem każdego społeczeństwa jest to, w jaki sposób traktuje osoby starsze. „Społeczeństwo jest sprawiedliwe w takiej mierze, w jakiej zaspokaja

potrzeby socjalne wszystkich swych członków, a o poziomie jego cywilizacji świadczy opieka, jaką otacza ono najsłabszych członków wspólnoty”[7].

[7] Jan Paweł II, *Ludzie starsi w życiu społeczeństwa. List papieski do uczestników II Światowego Zgromadzenia poświęconego problemom starzenia się ludności*, Watykan, 2002. Dostępne na: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/listy/ludzie_starsi_03042002.html [data dostępu: 06.12.2018]

Ankieta potrzeb seniorów województwa podlaskiego

POTRZEBY SENIORÓW WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO

Szanowny Panie/ Szanowna Pani,

Jesteśmy uczestnikami projektu pt. *Akademia Rzeczników - wpływamy na zmiany*, finansowanego przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, z programu ASOS. Naszym celem jest rozpoznanie problemów i potrzeb najstarszych członków naszego województwa, by móc podejmować działania na rzecz ich rozwiązywania czy zaspokajania. Zwracamy się do Pana/Pani z uprzejmą prośbą o udział w badaniu ankietowym. Wypełnienie ankiety potrwa maksymalnie 15 minut.

Pana/Pani opinie są dla nas bardzo ważne, bo tylko bezpośredni kontakt z osobami starszymi i poznanie ich odpowiedzi na stawiane pytania pozwoli na opracowanie zbioru najpilniejszych problemów i potrzeb seniorów oraz będzie materiałem do rozmowy z przedstawicielami władz samorządowych. Zapewniamy poufność i anonimowość. Podanie przez Pana/Panią odpowiedzi zostaną poddane zbiorczej analizie statystycznej, na podstawie której opracujemy raport z badań i rekomendacje dalszych działań.

1. Czy Pana/Pani zdaniem potrzeby i problemy osób starszych w gminie, w której Pan/Pani mieszka, są zauważane?

a) Zdecydowanie tak
b) Raczej tak
c) Raczej nie
d) Zdecydowanie nie
e) Trudno powiedzieć

2. Czy Pana/Pani zdaniem potrzeby i problemy osób starszych w gminie, w której Pan/Pani mieszka są rozwiązywane i zaspokajane?

a) Zdecydowanie tak
b) Raczej tak
c) Raczej nie
d) Zdecydowanie nie
e) Trudno powiedzieć

3. Które z niżej wymienionych potrzeb seniorów w zakresie zdrowia są Pana/Pani zdaniem zaspokajane w gminie, w której Pan/Pani mieszka i w jakim stopniu? W niżej przedstawionej tabeli proszę wstawić znak „x" w odpowiednim miejscu, w każdym z wierszy.

Lp.	Czy Pana/Pani zdanie m zaspokajane są następujące potrzeby seniorów w zakresie zdrowia…	Zdecydo - wanie TAK	Raczej TAK	Raczej NIE	Zdecydo - wanie NIE	Trudno powie - dzieć
1	Potrzeba edukacji zdrowotnej, czyli kształcenie seniorów przez profesjonalistów edukacji zdrowotnej, np. lekarzy, ratowników medycznych, terapeutów.					
2	Dostęp do bezpłatnych spotkań czy szkoleń z zakresu zd rowego stylu życia					
3	Dostęp do bezpłatnych badań profilaktycznych					
4	Szybki d ostęp do poradni specjalistycznych					
5	Szybki d ostęp do poradni czy oddziałów geriatrycznych					
6	Spotkania w ramach białych sobót i niedziel na terenach wiej skich – dostęp do porad lekarskich, badań diagnostycznych itp.					

7	Profesjonalne i życzliwe podejście kadry usług zdrowotnych wobec seniorów					
8	Dostęp do wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego i ortopedycznego					
9	Możliwość bezproblemowego dotarcia do placówek służby zdrowia (dobra komunikacja, np. miejska, autobusowa itd.)					
10	Brak barier architektonicznych w większości obiektów publicznych					
11	Dostęp do podmiotów świadczących wsparcie osobom starszym: dzienne domy pomocy, domy p omocy społecznej, środowiskowe domy pomocy , zakłady opiekuńczo -lecznicze itp.					
12	Dostęp do bezpłatnej psychoterapii adresowanej do seniorów					

4. Która z wyżej wymienionych potrzeb w zakresie zdrowia Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? Proszę wybrać maksymalnie 3 najważniejsze potrzeby z powyższej tabeli i wpisać je poniżej.

Potrzeba 1 ……

Potrzeba 2 ……

Potrzeba 3 ……

5. W poniższej tabeli przedstawiono potrzeby seniorów w zakresie bezpieczeństwa. Które z wymienionych potrzeb są Pana/Pani zdaniem zaspokajane w gminie, w której Pan/Pani mieszka i w jakim stopniu? Proszę wstawić znak „x" w odpowiednim miejscu w każdym z wierszy tabeli.

Lp.	Czy Pana/P ani zdaniem zaspokajane są następujące potrzeby seniorów w zakresie bezpieczeństwa	Zdecydo - wanie TAK	Raczej TAK	Raczej NIE	Zdecydo - wanie NIE	Trudno powie - dzieć
1	Dostęp do spotkań i bezpłatnych szkoleń dotyczących sposobów działania oszustów ,prowadzon ych np. przez policję czy instytucje działające na rzecz osób starszych					
2	Dostęp do spotkań i bezpłatnych szkoleń dotyczących przemocy w rodzinie, praw przysługujących osobom pokrzywdzonym, możliwości pomocy itd.					
3	Możliwość korzystania z bezpłatnych kursów samoobrony					
4	Dostęp do spotkań i bezpłatnych szkoleń dotyczących zawierania umów przez telefon oraz zakupów na pokazach					
5	Wykorzystanie autobusów szkolnych do przewozu osób starszych oraz zakup busów ze środków PEFRON dla osób niepełnosprawnych					
6	Wyposażenie osób starszych w odblaski (nieodpłatne lub za 1 zł) zwiększających ich widoczność na drodze					
7	Dostęp do telefonu zaufania					

6. Która z wyżej wymienionych potrzeb w zakresie zdrowia Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? Proszę wybrać maksymalnie 3 najważniejsze potrzeby z powyższej tabeli i wpisać je poniżej.

Potrzeba 1 ……

Potrzeba 2 ……

Potrzeba 3 ……

7. W poniższej tabeli przedstawiono potrzeby seniorów w zakresie pomocy społecznej. Które z wymienionych potrzeb są Pana/Pani zdaniem zaspokajane w gminie, w której Pan/Pani mieszka i w jakim stopniu? Proszę wstawić znak „x" w odpowiednim miejscu w każdym z wierszy tabeli.

Lp.	Czy Pana/Pani zdaniem zaspokajane są następujące potrzeby seniorów w zakresie pomocy społecznej	Zdecydo - wanie TAK	Raczej TAK	Raczej NIE	Zdecydo - wanie NIE	Trudno powie - dzieć
1	Dostęp do zniżek i ulg w opłatach rachunków oraz bezpłat ne leki dla osób potrzebujących					
2	Dostęp do informacji na temat funkcjonujących instytucji pomocy i świadczonych przez nich usługach					
3	Dostęp do bezpłatnych (lub w preferencyjnych cenach) usług opiekuńczych					
4	Dofinansowanie do wypożycz ania sprzętu rehabilitacyjnego					
5	Możliwość uzyskania pomocy finansowej lub rzeczowej z Ośrodka Pomocy Społecznej					
6	Możliwość korzystania z bezpłatnego transportu dla osób mających problem z poruszaniem się					

7	Dostęp do wolontariatu rówi eśniczego, czyli seniorzy dla seniorów (np. pomoc osobom nie - wychodzącym z domu)					
8	Możliwość korzystania z osiedlowych punktów samopomocowych					

8. Która z wyżej wymienionych potrzeb w zakresie zdrowia Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? Proszę wybrać maksymalnie 3 najważniejsze potrzeby z powyższej tabeli i wpisać je poniżej.

Potrzeba 1 ……

Potrzeba 2 ……

Potrzeba 3 ……

9. W poniższej tabeli przedstawiono potrzeby seniorów w zakresie aktywności społecznej i zawodowej. Które z wymienionych potrzeb są Pana/Pani zdaniem zaspokajane w gminie, w której Pan/Pani mieszka i w jakim stopniu? Proszę wstawić znak „x" w odpowiednim miejscu, w każdym z wierszy tabeli.

Lp.	**Czy Pana/Pani zdaniem zaspokajane są następujące potrzeby seniorów w zakresie aktywności społecznej i zawodowej**	**Zdecydo - wanie TAK**	**Raczej TAK**	**Raczej NIE**	**Zdecydo - wanie NIE**	**Trudno powie - dzieć**
1	Możliwość kor zystania z oferty kulturalnej w godzinach przed - południowych i w preferencyjnych cenach					
2	Możliwość korzystania z wycieczek krajoznawczych lub wczasów pobytowych w preferencyjnych cenach					
3	Możliwość korzystania z działań międzypokoleniowych, np. wspólne imprezy seniorów i ludzi młodych, dzieci					

4	Możliwość aktywnego udziału w uroczystościach państwowych					
5	Możliwość korzystania z lokalnych grup wsparcia					
6	Możliwość korzystania ze świetlic osiedlowych i wiejskich dostosowanyc h do potrzeb i zainteresowań osób starszych					
7	Możliwość korzystania z oferty Klubu Seniora lub Centrum Seniora mających propozycje działań również dla mężczyzn					
8	Wspieranie działalności lokalnych zespołów muzycznych tworzonych przez seniorów					
9	Zaangażowanie seniorów w działania z zakresu budżetu obywatelskiego					
10	Możliwość kontynuacji aktywności zawodowej mimo wieku emerytalnego					
11	Dostęp do kształcenia informatycznego i wykorzystania nowych technologii					
12	Dostęp do szkoleń dostosowujących kompetencje i kwalifikacje seniorów do potrzeb rynku pracy i zmieniających się warunków otoczenia					

10. Która z wyżej wymienionych potrzeb w zakresie zdrowia Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? Proszę wybrać maksymalnie 3 najważniejsze potrzeby z powyższej tabeli i wpisać je poniżej.

Potrzeba 1 ……

Potrzeba 2 ……

Potrzeba 3 ……

11. W poniższej tabeli przedstawiono potrzeby seniorów w zakresie komunikacji. Które z wymienionych potrzeb są Pana/Pani

zdaniem zaspokajane w gminie, w której Pan/Pani mieszka i w jakim stopniu? Proszę wstawić znak „x" w odpowiednim miejscu, w każdym z wierszy tabeli

Lp.	Czy Pana/Pani zdaniem zaspokajane są następujące potrzeby seniorów w zakresie komunikacji	Zdecydo - wanie TAK	Raczej TAK	Raczej NIE	Zdecydo - wanie NIE	Trudno powie - dzieć
1	Łatwy, szybki dostęp do informacji o sprawach ważnych dla osób starszych np. w postaci tablicy ogłoszeń					
2	Dostęp do różnych informacji dotyczących osób starszych w formie gazety					
3	Zrozumiały i prosty język przekazywanych wiadomości					
4	Dostęp do rocznego kalendarza planowanych imprez społecznych i kulturalnych					
5	Dobry przepływ informacji między seniorami (zgłaszane przez nich problemy, potrzeby) a władzą samorządową i instytucjami działającymi na rzecz seniorów (np. w formie systematycznych spotkań)					
6	Dostęp osób starszych do strony internetowej im dedykowanej					
7	Możliwość współtworzeni a przez osoby starsze cyklicznych programów w mediach np. w internecie, prasie, radio, TV					

12. Która z wyżej wymienionych potrzeb w zakresie zdrowia Pana/Pani zdaniem powinna być zaspokojona jak najszybciej? Proszę wybrać maksymalnie 3 najważniejsze potrzeby z powyższej tabeli i wpisać je poniżej.

Potrzeba 1 ……

Potrzeba 2 ……

Potrzeba 3 ……

13. Na kim według Pana/Pani powinien spoczywać obowiązek zaspokajania potrzeb osób starszych? Z podanej niżej listy proszę wybrać maksymalnie 3 odpowiedzi i uzupełnić nimi 3 podane niżej zdania.

- SAMORZĄDY POWIATOWE I GMINNE ORAZ ICH JEDNOSTKI ORGANIZACYJNE (np. Ośrodek Pomocy Społecznej)
- RODZINA
- ORGANIZACJE POZARZĄDOWE
- ŚRODOWISKO LOKALNE (np. sąsiedzi, znajomi)
- RADA SENIORÓW
- SPECJALNIE ZATRUDNIONE OSOBY
- Ktoś inny, kto ? ……

1. Zaspokajanie potrzeb seniorów to przede wszystkim obowiązek ……
2. Na drugim miejscu potrzeby seniorów powinien/powinny zaspokajać ……
3. W dalszej kolejności o potrzeby seniorów powinien/powinna dbać ……

14. Jaka jest Pana/Pani sytuacja życiowa?

a) Mieszkam sam/ sama
b) Mieszkam ze współmałżonkiem(ą) lub z innymi krewnymi
c) Mieszkam z przyjaciółmi, osobami ze mnie niespokrewnionymi
d) Mieszkam w Domu Pomocy Społecznej

15. Gdzie Pan/Pani mieszka?

a) w powiecie augustowskim
b) w powiecie białostockim
c) w powiecie bielskim
d) w powiecie hajnowskim
e) w powiecie kolneńskim
f) w powiecie łomżyńskim
g) w powiecie sejneńskim
h) w powiecie sokólskim
i) w innym, gdzie? ……..

16. Jest Pan/Pani:

a) Kobietą
b) Mężczyzną

17. W jakim jest Pan/Pani wieku?

a) 55 – 60 lat
b) 61- 70 lat
c) 71-80 lat
d) 81 lat i więcej

18. Jaki jest poziom Pana/Pani wykształcenia?

a) Skończyłem/ skończyłam szkołę podstawową
b) Skończyłem/ skończyłam szkołę średnią lub zawodową
c) Skończyłem/ skończyłam studia

BARDZO SERDECZNIE DZIĘKUJEMY ZA WYPEŁNIENIE ANKIETY I POŚWIĘCONY CZAS

Załącznik nr 1
Do uchwały NR XXVII/244/16
Sejmiku Województwa
Podlaskiego z dnia 29 sierpnia
2016 r.

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
w Białymstoku

Program na rzecz osób starszych w województwie podlaskim na lata 2016-2020

SPIS SKRÓTÓW

- DPS - Dom Pomocy Społecznej
- GUS - Główny Urząd Statystyczny
- NFZ - Narodowy Fundusz Zdrowia
- OPS - Ośrodek Pomocy Społecznej
- PCPR - Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
- POZ - Podstawowa Opieka Zdrowotna
- ROPS - Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
- UTW - Uniwersytet Trzeciego Wieku
- WHO - Światowa Organizacja Zdrowia

SPIS TREŚCI

1. Wprowadzenie 84
2. Metodologia tworzenia Programu 87
3. Cele i działania 95
4. Monitoring Programu 102
5. Wdrażanie i upowszechnianie Programu 103
6. Finansowanie Programu 105

1. Wprowadzenie

Proces starzenia się ludności, nazywany też starzeniem demograficznym, to zmiana w strukturze wieku populacji polegająca na wzroście procentowego udziału ludzi starszych. Granica od której rozpoczyna się starość jest różnie definiowana. Na potrzeby niniejszego Programu przyjęto definicję starości według Światowej Organizacji Zdrowia *(ang. WHO - World Health Organization)*. WHO za początek starości uznaje 60 rok życia. Wyróżnia się trzy zasadnicze etapy starości. Pierwszy (tzw. wczesna starość) dotyczy wieku podeszłego i trwa od 60 do 75 roku życia. Kolejny etap (tzw. późna starość) obejmuje wiek starczy tj. od 75 do 90 roku życia. Ostatni etap (tzw. długowieczność) określany jako wiek sędziwy dotyczy osób w wieku 90 lat i powyżej.

Proces starzenia się ludności jest bardzo istotny ze społecznego punktu widzenia, gdyż populacja osób starszych to zbiorowość posiadająca swoją specyfikę. Za podstawowe cechy starości uważa się: znaczny spadek zdolności adaptacyjnych człowieka w wymiarze biologicznym, psychospołecznym, postępujące ograniczenie samodzielności życiowej oraz stopniowe nasilenie się zależności od otoczenia.

Postępujący proces starzenia się populacji wymaga wielokierunkowych działań, których głównych celem **będzie zapewnienie godnego starzenia się poprzez poprawę jakości i poziomu życia oraz tworzenie warunków do aktywności zawodowej i społecznej osób starszych.** Dotychczas realizowana polityka wobec osób starszych nastawiona była na zapewnienie tej grupie osób dochodów i opieki zdrowotnej oraz wsparcie rodziny w jej funkcjach opiekuńczych. Zmiana liczebności, jak również struktury grupy osób starszych oraz malejące możliwości rodziny w zapewnieniu pomocy

i oparcia, rodzą potrzebę nowego podejścia do problemów osób starszych.

Program powstał w związku z rosnącym zapotrzebowaniem na profesjonalną asystę i opiekę nad osobami starszymi oraz w odpowiedzi na potrzebę działań aktywizujących osoby starsze w pełniejszym udziale w życiu społecznym i kulturalnym. W obecnych czasach coraz wyraźniej rysuje się potrzeba tworzenia organizacji, klubów, świetlic, uniwersytetów i innych tego typu ośrodków, w których osoby w wieku senioralnym mogłyby znaleźć miejsce dla realizacji swoich pasji, zainteresowań oraz dla zaspokojenia potrzeby kontaktów społecznych i uczestnictwa w życiu kulturalnym. Rodzi się konieczność tworzenia przestrzeni dla starszych ludzi, koncentrujących działania aktywizujące, opiekuńcze, profilaktyczne, terapeutyczne i poradnicze służące poprawie jakości ich życia. Program ten ma być zatem impulsem do wdrażania trwałych, systemowych rozwiązań na rzecz seniorów z terenu województwa podlaskiego, zapobiegając tym samym powielaniu i rozproszeniu działań w tym kierunku.

Program na rzecz osób starszych w województwie podlaskim na lata 2016-2020 określa politykę województwa prowadzoną wobec osób starszych, cele oraz główne działania zmierzające do ich osiągnięcia. Jest odpowiedzią na współczesne wyzwania najbliższych lat, pozwalającą na kształtowanie regionu przyjaznego dla wszystkich jego mieszkańców poprzez uczynienie społecznego włączania osób starszych jednym z głównych priorytetów polityki rozwoju województwa.

Treści Programu są spójne i komplementarne z założeniami:

- Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego,
- Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności,
- Założeń Długofalowej Polityki Senioralnej w Polsce na lata 2014-2020,

- Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020,
- Strategii Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego do roku 2020,
- Programu pomocy społecznej i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu w województwie podlaskim na lata 2014-2020.

2. Metodologia tworzenia Programu

W związku z potrzebą ukierunkowania polityki senioralnej w województwie podlaskim Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku zainicjował opracowanie **„Programu na rzecz osób starszych w województwie podlaskim na lata 2016-2020"**. W dniu 16 września 2015 r. Uchwałą Nr 77/869/2015 Zarządu Województwa Podlaskiego powołano **Zespół ds. opracowania Programu na rzecz osób starszych w województwie podlaskim na lata 2016-2020**.

W jego skład weszli przedstawiciele instytucji oraz organizacji pozarządowych realizujących działania na rzecz środowiska senioralnego w województwie podlaskim. Zespół tworzyło 19 osób a jego przewodniczącą została Dyrektor Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku – Elżbieta Rajewska – Nikonowicz.

Lp.	Nazwisko i imię	Instytucja
1	Rajewska-Nikonowicz Elżbieta	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku
2	Bednarek Bożena	Federacja Organizacji Pozarządowych Miasta Białystok
3	Bobrowska-Dąbrowska Krystyna	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku
4	Fabin Anna	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Łomży
5	Giesko Anna	Podlaski Urząd Wojewódzki
6	Gromadzka Katarzyna	Komenda Wojewódzka Policji w Białymstoku, Wydział Prewencji
7	Iwanowska-Klekotko Dorota	Wojewódzki Urząd Pracy
8	Janczuk Małgorzata	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku
9	Kozikowska Ewelina	Urząd Miejski w Białymstoku, Departament Spraw Społecznych
10	Lauryn Maria Jolanta	Suwalska Rada Seniora przy Urzędzie Miejskim w Suwałkach
11	Mendak Przemysław Marek	Suwalskie Stowarzyszenie Opieki Paliatywnej
12	Pyłkowska Alina	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Departament Zdrowia
13	Rudnik Honorata	Urząd Miejski w Suwałkach

14	Skorko Anna	Stowarzyszenie Akademia Plus 50
15	Sowulewska Jadwiga	Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów Zarząd Okręgowy w Suwałkach
16	dr Sztop-Rutkowska Katarzyna	Fundacja Laboratorium Badań i Działań Społecznych „SocLab”
17	Talmon Magdalena	Wojewódzki Ośrodek Animacji Kultury w Białymstoku
18	Tomaszewska Bożena	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku
19	Wołosik Jan	Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów Zarząd Okręgowy w Białymstoku

Program ma charakter interdyscyplinarny, a jego wdrażanie wymaga współpracy administracji rządowej i samorządowej oraz wielu partnerów tj. jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, instytucji naukowych, instytucji oświaty, kultury i edukacji, jednostek służby zdrowia, organizacji społecznych, a także podmiotów zajmujących się aktywizacją zawodową i społeczną.

Prace nad Programem rozpoczęły się 2 października 2015 r. i były kontynuowane podczas kolejnych dwóch spotkań warsztatowych Zespołu, w dniach 4 listopada oraz 16 grudnia 2015. Pierwszym etapem pracy nad Programem było zdiagnozowanie obszarów problemowych. W ramach tych obszarów zostało utworzonych pięć grup roboczych:

I. Zdrowie

II. Bezpieczeństwo/Pomoc Społeczna

III. Aktywność społeczna

IV. Aktywność zawodowa

V. Komunikacja.

Podczas zorganizowanych spotkań pracowano nad problemami oraz potrzebami osób starszych, celami strategicznymi i operacyjnymi do Programu, działaniami do realizacji w najbliższych latach oraz wskaźnikami wynikającymi ze zdiagnozowanych obszarów. Omówiono również kwestie dotyczące harmonogramu wdrażania Programu, realizatorów, sposobu finansowania oraz monitorowania

opracowanego dokumentu. Materiał ze spotkań warsztatowych Zespołu ds. opracowania Programu na rzecz osób starszych w województwie podlaskim na lata 2016-2020 został uzupełniony danymi wypracowanymi podczas

I Podlaskiego Forum Aktywności Osób Starszych zorganizowanego przez Zarząd Województwa Podlaskiego i Stowarzyszenie Akademia Plus 50 oraz informacjami z debaty

„Aktywność nie idzie na emeryturę", organizowanej przez Suwalską Radę Seniorów i Prezydenta Miasta Suwałk.

Partycypacja środowisk ściśle związanych ze sprawami osób starszych w województwie podlaskim pozwoliła dokonać kompleksowej analizy problemów oraz potrzeb osób starszych. Wypracowany materiał przedstawiono poniżej.

I. Zdrowie

PROBLEMY	POTRZEBY
1) Niski poziom aktywności fizycznej wśród osób starszych	Potrzeba edukacji zdrowotnej - kształcenie seniorów przez profesjonalistów edukacji zdrowotnej (liderów zdrowia), s potkania z lekarzami, ratownikami medycznymi i terapeutami Zwiększenie świadomości osób starszych i ich rodzin dotyczącej problematyki prozdrowotnej Obowiązkowa profilaktyka
2) Ograniczona dostępność do świadczeń zdrowotnych – brak wyodrębnionej, kompleksowej oferty, niska wycena świadczeń, brak innowacyjnej opieki	Reforma ochrony zdrowia Potrzeba systematycznego szkolenia /aktualizacji wiedzy (również o problemach uzależnień wśród osób starszych) Zwiększenie poradni specjalistycznych w powiatach
3) Niewystarczająca promocja zdrowia i profilaktyki chorób	Organizowanie białych sobót i niedziel na terenach wiejskich - porady, badania diagnostyczne lub inne świadczenia zdrowotne Podniesienie profesjonalizmu i doświadczeń kadry usług zdrowotnych – certyfikaty Zwiększenie liczby podmiotów przeprowadzających akcje edukacyjne z zakresu ochrony zdrowia i badań profilaktycznych

4) Brak systemu i sieci opieki geriatrycznej	Braki kadrowe - zwiększenie zainteresowania kadry medycznej podnoszeniem kwalifikacji w zakresie geriatrii i opieki długoterminowej Tworzenie poradni geriatrycznych Uruchamianie oddziałów geriatrycznych Zwiększenie podmiotów realizujących świadczenia opieki długoterminowej stacjonarnej i w warunkach domowych w ramach umowy NFZ Zmiana wyceny punktów opieki geriatrycznej NFZ Uświadamianie pozytywnych i ekonomicznych skutków opieki geriatrycznej
5) Niedostateczna infrastruktura opieki rehabilitacyjnej	Zwiększenie liczby wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego i ortopedycznego Zwiększenie podmiotów świadczących usługi ze środków publicznych Zwiększenie liczby obiektów bez barier architektonicznych i transportowych
	Niwelowanie utrudnień komunikacyjnych w dotarciu do placówek służby zdrowia
6) Niewystarczająca infrastruktura socjalna i zdrowotna	Zwiększenie liczby podmiotów świadczących wsparcie osobom starszym: dzienne domy pomocy, domy pomocy społecznej, zakłady opieki długoterminowej, środowiskowe domy pomocy, placówki zapewniające opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym, osobom w podeszłym wieku z problemami psychicznymi zakłady opiekuńczo – lecznicze itp.

II. Bezpieczeństwo/Pomoc Społeczna

Bezpieczeństwo

PROBLEMY	POTRZEBY
1) Działalność oszustów tzw. „naciągaczy”, modyfikujących sposoby działania na szkodę osób starszych	Informowanie osób starszych za pomocą mediów oraz podczas organizacji różnych spotkań o sposobach działania oszustów Prelekcje z policją/instytucjami działającymi na rzecz osób starszych
2) Bariery architektoniczno-komunikacyjne sfery publicznej (windy, podjazdy)	Modernizacja obiektów sfery publicznej
3) Brak możliwości transportu (wieś – miasto) transport jest niewystarczający, długie kolejki, ograniczony czasowo, w weekendy nie funkcjonuje	Wykorzystanie autobusów szkolnych do przewozu osób starszych oraz zakup busów ze środków PEFRON dla osób niepełnosprawnych
4) Brak lub niewystarczająca ilość programów profilaktycznych (problemy z przekazem informacji)	Współpraca z duszpasterzami i sołtysami dotycząca wdrażania programów profilaktycznych Premiowanie sołtysów za dodatkowe działania dotyczące programów/działań profilaktycznych
5) Niewystarczająca wiedza/bagatelizowanie spraw odnośnie własnego bezpieczeństwa - duży procent osób starszych biorących udział w wypadkach drogowych	Informowanie o potrzebach stosowania odblasków oraz wyposażenia osób starszych w odblaski (nieodpłatne lub za 1 zł)

6) Niewystarczająca wiedza w zakresie zawierania umów przez telefon oraz zakupów na pokazach	Dostarczenie wiedzy w zakresie zawierania umów przez telefon oraz zakupów na pokazach
7) Brak lub słabe możliwości dotarcia z informacjami (szczególnie do seniorów zamieszkających obszary wiejskie)	Informowanie m.in. poprzez duszpasterzy i sołtysów, społeczność lokalną Stworzenie telefonu zaufania Wolontariat koleżeński

Pomoc Społeczna

PROBLEMY	POTRZEBY
1) Trudna sytuacja materialna osób starszych, (wzrost kosztów życia, rachunków, leków itp.)	Stosowanie systemu zniżek i ulg w opłatach rachunków oraz bezpłatne leki dla osób potrzebujących
2) Ograniczony dostęp do instytucji pomocowych (szczególnie osób z terenów wiejskich)	Ustalenie dyżurów telefonicznych w gminach, dotyczących szeroko pojętej pomocy/informacji o instytucjach pomocy
3) Brak poradnictwa specjalistycznego w gminach wiejskich	
4) Wysokie koszty utrzymania mieszkańca w DPS	Zwiększenie ilości Domów Dziennego Pobytu dla Seniorów (np. na każdym osiedlu i każdej gminie), klubów seniora, domów wzajemnej pomocy Rozwijanie usług opiekuńczych oraz socjalno-bytowych
5) Słaby/brak wolontariatu na rzecz osób starszych	Rozwijanie wolontariatu rówieśniczego tj. seniorzy dla seniorów
6) Brak możliwości lub bardzo drogie koszty wypożyczenia sprzętu rehabilitacyjnego	Dofinansowanie do wypożyczania sprzętu rehabilitacyjnego
7) Niewystarczająca ilość środków finansowych w budżetach samorządów na opiekę w środowisku	Rozwój wolontariatu, w tym rówieśniczego Zwiększenie ilości działań dla organizacji pozarządowych
8) Brak wiedzy seniorów w zakresie możliwości korzystania z pomocy społecznej	Ustalenie dyżurów telefonicznych w gminach Publikacje w BP Urzędu informacji dotyczących możliwości pomocy Gazeta gminna i ulotki

III. Aktywność społeczna

PROBLEMY	POTRZEBY
1) Zbyt niskie uczestnictwo w kulturze, późne godziny seansów i zbyt wysokie ceny 2) Brak środków finansowych na inicjatywy lokalne	Zachęcenie do „wyjścia z domu" (skorzystanie z istniejącej oferty) Efektywna „Informacja" na poziomie gminy Oferta kulturalna dla seniorów w godz. przedpołudniowych i w preferencyjnych cenach (np. tydzień w miesiącu) Potrzeba organizacji działań międzypokoleniowych: tworzenie archiwum mówionego (np. DPS + przedszkole), wspólne imprezy integracyjne np. Dzień Seniora razem z Dniem Dziecka, wspólne ognisko, grzybobranie
3) Zbyt niskie uczestnictwo w edukacji nieformalnej; brak liderów – seniorów	Potrzeba szkolenia lokalnych liderów Szkolenia/edukacja ludzi młodych w zakresie problemu starości Oferta edukacyjna dla osób starszych: ➢ zdrowie, profilaktyka zdrowotna, wiedza o regionie ➢ poradnictwo: ekonomiczne, prawnicze, zdrowotne, konsumenckie ➢ bezpieczeństwo (bezpłatne konsultacje) ➢ szkolenia technologiczne (wsparcie dla „Latarników" - młodsi uczą seniorów) Współpraca międzypokoleniowa (temat: historia, kultura, dziedzictwo, kultura regionu itp.)
4) Zbyt niskie uczestnictwo osób starszych w wolontariacie oraz w działalności organizacji pozarządowych	Grupy wsparcia dla osób starszych i otoczenia Propagowanie idei wolontariatu - wolontariat seniorów (baza osób) Przystosowanie świetlic osiedlowych i wiejskich do potrzeb osób starszych Utworzenie centrów wolontariatu lub centrów seniora (co najmniej w trzech miastach: np. Białystok, Łomża, Suwałki, Bielsk Podlaski) Oferta dla mężczyzn Potrzeba stworzenia informatora miejskiego, punktu informacyjnego, bezpłatnej infolinii dla seniora Potrzeba grup wsparcia/pomoc sąsiedzka, stworzenie osiedlowych punktów samopomocowych (na podobieństwo banku czasu)
5) Turystyka - zbyt mała oferta i infrastruktura na obszarach wiejskich	Dostępność przestrzenna (transport, bariery architektoniczne)
6) Ograniczony dostęp przestrzenny (transport, miejsca spotkań – oferta głównie w dużych miastach)	

IV. Aktywność zawodowa

PROBLEMY	POTRZEBY
1) Kwalifikacje/kompetencje osób starszych niedostosowane do potrzeb rynku pracy (często niskie)	Dostosowanie kompetencji i kwalifikacji do potrzeb rynku pracy i zmieniających się warunków otoczenia Kształcenie informatyczne Szkolenia zawodowe, miękkie (poradnictwo zawodowe)
2) Niska aktywność/mobilność osób starszych	Uelastycznienie warunków czasu pracy osobom 60+ pracującym
3) Niższa wydajność osób starszych	Rozwijanie programów profilaktycznych zapobiegających wcześniejszemu przerwaniu aktywności zawodowej
4) Problemy zdrowotne	Rozwijanie programów profilaktycznych zapobiegające wcześniejsze przerwaniu aktywności zawodowej
5) Mniejsza znajomość nowych technologii	Kształcenie informatyczne
6) Bariery psychologiczne w poszukiwaniu pracy	Szkolenia zawodowe, miękkie (poradnictwo zawodowe)
7) Negatywny wizerunek starszych pracowników (niższa wydajność, umiejętności, problemy zdrowotne itp.)	Promowanie zdrowego stylu życia Warsztaty tematyczne np. zdrowie, żywienie, fotografia, prawo itp. Edukacja młodych ludzi w zakresie problemów starości
8) Brak upowszechnionej wśród pracodawców polityki zarządzania wiekiem	Poprawa wizerunku pracujących osób 60+ (spoty, kampanie w TV, kampanie informacyjnopromocyjne, wymiana informacji pracodawca-pracownik, prelekcje) Pomoc pracodawcom w opracowaniu polityki zarządzania wiekiem
9) Pracodawcy chętniej zatrudniają osoby młode	
10) Brak zapewnienia opieki starszym rodzicom	Uelastycznienie warunków czasu pracy osobom 60+ pracującym Stworzenie warunków do godnego życia z opieką nad osobą zależną

V. Komunikacja

PROBLEMY	POTRZEBY
1) Brak komunikacji pomiędzy instytucjami, organizacjami i osobami starszymi (brak informacji zintegrowanej)	Zintegrowanie informacji pomiędzy instytucjami, organizacjami i osobami starszymi
2) Brak przepływu informacji o sprawach ważnych dla osób starszych dotyczących wszystkich obszarów	Łatwy, szybki dostęp do informacji o sprawach różnych dla osób starszych
3) Niewłaściwie dobrane formy, sposoby informacji i komunikacji w mediach i innych nośnikach	Dobór odpowiednich form i sposobów informacji i komunikacji w mediach i na innych nośnikach
4) Brak gazety (drukowanej i w formie PDF) skierowanej do osób starszych	Popularyzacja ważnych informacji dla osób starszych w formie gazety

5) Niedostateczna prezentacja aktywności osób starszych i organizacji senioralnych województwa podlaskiego oraz integracji międzypokoleniowej	Potrzeba promocji aktywności osób starszych i organizacji senioralnych województwa podlaskiego oraz integracji międzypokoleniowej
6) Brak cyklicznych programów radiowych i telewizyjnych współtworzonych przez osoby starsze w mediach publicznych	Współtworzenie przez osoby starsze cyklicznych programów w mediach publicznych
7) Niewystarczająca wiedza osób starszych na temat nowych technologii komunikacyjnych	Popularyzacja wśród osób starszych wiedzy na temat nowych technologii
8) Brak strony internetowej (np. senior.podlaski.pl) dedykowanej osobom starszym w regionie	Dostęp osób starszych do strony internetowej im dedykowanej
9) Negatywny wizerunek osoby starszej	Propagowanie zmiany wizerunku
10) Niedostateczne wykorzystanie potencjału osób starszych (wiedza, doświadczenie, kreatywność)	Potrzeba właściwego wykorzystania potencjału osób starszych

4. Cele i działania

W niniejszym dokumencie przedstawiono kompleksowe podejście do rozwiązywania najbardziej newralgicznych problemów społecznych dotyczących osób starszych z terenu województwa podlaskiego. Określono cele strategiczne, operacyjne i działania, wokół których będą koncentrowały się zadania podmiotów zaangażowanych w realizację Programu. W celu monitorowania wdrażanego Programu oraz oceny jego skuteczności i efektywności w stosunku do ustalonych celów opracowano również zestawy wskaźników na poszczególnych poziomach celów strategicznych.

I. Zdrowie

Postępujący proces starzenia się ludności Polski stanowi istotne wyzwanie dla systemu opieki zdrowotnej. Wzrost liczby osób starszych wiąże się ze zwiększeniem obciążenia systemu ochrony zdrowia kosztami opieki nad tą grupą ludności. Ze względu na rosnący odsetek osób starszych, coraz ważniejsze staje się wspieranie idei starzenia się w zdrowiu. Priorytetowa staje się poprawa dostępności opieki zdrowotnej dla osób w podeszłym wieku, w tym w rozwój infrastruktury opieki geriatrycznej czy długoterminowej, oraz zapewnienie dostępu do odpowiednio przeszkolonego personelu medycznego w zakresie opieki nad seniorami.

CEL STRATEGICZNY: WZROST DOSTĘPNOŚCI USŁUG ZDROWOTNYCH NA RZECZ OSÓB STARSZYCH W WOJEWÓDZTWIE PODLASKIM
Cel operacyjny 1. Zwiększanie dostępu do placówek opieki medycznej dla osób starszych
Działania: Inicjowanie i promowanie tworzenia w szpitalach oddziałów geriatrycznych oraz poradni geriatrycznych
• Inicjowanie tworzenia wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego, ortopedycznego i pielęgnacyjnego • Realizacja projektów/programów z obszarów: profilaktyki ochrony zdrowia, usług medycznych czy rehabilitacji osób starszych • Promowanie „białych sobót i niedziel", w szczególności na terenach wiejskich
Cel operacyjny 2. Wzrost kompetencji kadr służby zdrowia w zakresie opieki nad osobami starszymi
Działania: • Promowanie na uczelniach wyższych tworzenia kierunków kształcących gerontologów, geriatrów itp. • Organizowanie szkoleń i kursów dla kadry medycznej (szczególnie dla lekarzy POZ) w dziedzinie gerontologii • Organizowanie i przeprowadzanie kampanii społecznych, informacyjno-edukacyjnych w mediach regionalnych na temat profilaktyki ochrony zdrowia
Cel operacyjny 3. Rozwój usług opiekuńczo-leczniczych
Działania: Kontraktowanie ze środków NFZ większej liczby świadczeń zdrowotnych w zakresie opieki geriatrycznej, długoterminowej, psychogeriatrycznej i paliatywnej w tym opieki w warunkach domowych (zamieszkania pacjenta) Inicjowanie sieci opiekunów „Sami sobie" • Organizowanie seminariów, konferencji mających na celu budowanie świadomości w zakresie potrzeb i konieczności kształcenia kadry medycznej w kierunku zdobywania i podwyższania kwalifikacji w dziedzinie geriatrii, opieki długoterminowej i chorób przewlekłych • Promowanie nowoczesnych technologii i rozwiązań w zakresie niebezpośrednich usług opiekuńczych (np. teleopieka, sygnalizatory ruchu itp.)
Wskaźniki: • liczba poradni geriatrycznych • liczba oddziałów geriatrycznych • liczba zakładów opiekuńczo-leczniczych

II. Bezpieczeństwo/Pomoc Społeczna

Potrzeba bezpieczeństwa jest jedną z najbardziej istotnych potrzeb człowieka, zapewniającą jego harmonijny i wszechstronny rozwój. Osoby starsze to grupa osób szczególnie narażona na różnego rodzaju niebezpieczeństwa. Są to osoby o szczególnych predyspozycjach psychicznych:

ufne, życzliwe, otwarte, często nie posiadające dostatecznej wiedzy pozwalającej na właściwą ochronę przed zagrożeniami. Decyduje to o tym, iż często stają się one ofiarami wypadków, przestępstw oraz innych niebezpieczeństw, stanowiących zagrożenie dla ich życia, zdrowia lub mienia. W związku z powyższym należy osoby starsze otoczyć szczególna opieką przekazując im wiedzę na temat istniejących zagrożeń, aby mogli oni świadomie i rozważnie reagować, kiedy znajdą się w sytuacji zagrażającej ich bezpieczeństwu.

CEL STRATEGICZNY: ZAPEWNIENIE BEZPIECZEŃSTWA OSÓB STARSZYCH
Cel operacyjny 1. Rozszerzenie działań profilaktycznych na rzecz bezpieczeństwa osób starszych
Działania: • Promowanie działań profilaktycznych na rzecz osób starszych • Organizowanie spotkań edukacyjno-informacyjnych na rzecz bezpieczeństwa osób starszych
Cel operacyjny 2. Zwiększenie zaangażowania środowiska lokalnego w działaniach na rzecz osób starszych
Działania: • Współpraca środowiska lokalnego i mediów w zakresie poprawy bezpieczeństwa Zaangażowanie środowiska seniorów w zakresie poprawy wzajemnego bezpieczeństwa • Wspieranie inicjatyw tworzenia dziennych domów pomocy i klubów seniora
Cel operacyjny 3. Minimalizacja barier w przestrzeni publicznej
Działania: Dostosowanie przestrzeni architektonicznej i komunikacyjnej do potrzeb osób starszych
Cel operacyjny 4. Rozwój usług społecznych i opiekuńczych dostosowanych do potrzeb osób starszych
Działania: • Wspieranie instytucjonalnych i pozainstytucjonalnych form pomocy dziennej dla osób starszych • Promowanie tworzenia oferty usług opiekuńczych dla osób starszych • Zlecanie organizacjom pozarządowym zadań w obszarze wsparcia osób starszych
Wskaźniki: • liczba działań profilaktycznych na rzecz bezpieczeństwa osób starszych • liczba osób objęta pomocą w formie usług opiekuńczych w wieku poprodukcyjnym • liczba dotacji udzielonych organizacjom pozarządowym na zadania w obszarze wsparcia osób starszych przez samorząd województwa

III. Aktywność społeczna (edukacja, kultura, turystyka, integracja)

Starość kojarzona jest często z biernością, chorobą, samotnością. A wcale nie musi tak być. Wręcz przeciwnie, dzięki wydłużaniu się ludzkiego życia i stałej poprawie jego jakości, w tym także stanu zdrowia, może być to czas aktywnej realizacji własnych pasji i marzeń. Aktywne starzenie wśród mieszkańców województwa podlaskiego wciąż jest nowym zagadnieniem. W związku z tym należałoby podejmować działania zwiększające aktywność zarówno kulturalną, edukacyjną jak i społeczną osób starszych. Dużą rolę w tym zakresie mogą odegrać organizacje społeczne, które stanowią dobrą formę dla realizacji aktywności osób starszych. Przykładem są choćby Uniwersytety Trzeciego Wieku czy Społeczne Banki Czasu skupiające osoby starsze.

CEL STRATEGICZNY: ZWIĘKSZENIE AKTYWNOŚCI KULTURALNEJ, EDUKACYJNEJ I SPOŁECZNEJ OSÓB STARSZYCH
Cel operacyjny 1. Zwiększenie aktywności kulturalnej osób starszych
Działania: • Poszerzenie oferty kulturalnej z uwzględnieniem potrzeb osób starszych • Organizacja działań międzypokoleniowych
Cel operacyjny 2. Rozszerzenie oferty edukacyjnej dla osób starszych (w szczególności w małych miejscowościach i na terenach wiejskich)
Działania: Organizacja przedsięwzięć z zakresu edukacji wewnątrz i międzypokoleniowej
Cel operacyjny 3. Rozwój aktywności społecznej/obywatelskiej osób starszych
Działania: • Propagowanie idei wolontariatu osób starszych • Wzmocnienie roli lokalnych liderów • Organizacja działań mających na celu wzrost aktywności osób starszych w sferze publicznej

Cel operacyjny 4. Wzmocnienie integracji międzypokoleniowej
Działania: • Propagowanie idei solidarności międzypokoleniowej • Organizacja działań w zakresie korzystania z nowych technologii • Organizacja działań z zakresu turystyki i sportu łączących pokolenia
Wskaźniki: • liczba świetlic i klubów dla seniorów • liczba uniwersytetów trzeciego wieku

IV. Aktywność zawodowa (srebrna gospodarka)

Ze względu na rosnącą liczbę osób starszych oraz malejący przyrost naturalny, a co za tym idzie, zmniejszającą się liczbę potencjalnych oraz przyszłych pracowników, czyli wytwórców produktu krajowego brutto, jednym z najistotniejszych celów polityki społecznej w dobie starzenia się społeczeństwa jest wspieranie aktywnego starzenia się i wydłużanie okresu życia zawodowego w celu utrzymania bądź pozyskania odpowiedniego poziomu zatrudnienia osób w wieku poprodukcyjnym. Jest to jeden z priorytetów do realizacji w najbliższych latach.

CEL STRATEGICZNY: WZROST AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ OSÓB STARSZYCH
Cel operacyjny 1. Zapewnienie jak najdłuższej aktywności zawodowej osób starszych
Działania: • Promowanie zatrudnienia i aktywność zawodowej osób starszych • Tworzenie warunków pracy przyjaznych osobom 60+ oraz promowanie idei zarządzania wiekiem w firmach • Wspieranie pracodawców we wprowadzaniu i rozwijaniu zarządzania wiekiem w firmie • Rozwijanie programów profilaktycznych zapobiegających wczesnemu przerwaniu aktywności zawodowej • Stworzenie platformy informacyjnej promującej potencjał osób starszych
Cel operacyjny 2. Dostosowanie kwalifikacji i kompetencji osób starszych do zmieniających się warunków na rynku pracy

Działania: • Wspieranie osób starszych w podnoszeniu kwalifikacji, umiejętności i kompetencje oraz organizowanie doradztwa zawodowego • Rozwijanie form kształcenia ustawicznego na rzecz osób starszych Realizacja programów aktywizujących osoby starsze
Cel operacyjny 3. Rozwijanie srebrnej gospodarki z wykorzystaniem potencjału osób starszych
Działania: • Organizowanie kampanii informacyjnych dotyczących podmiotów ekonomii społecznej tworzonych przez osoby starsze i działających na rzecz osób starszych • Wspieranie podmiotów ekonomii społecznej tworzonych przez osoby starsze i działające na ich rzecz (doradztwo, szkolenia, dofinansowanie i różne formy) Promowanie dobrych praktyk
Wskaźniki: • Liczba osób w wieku 50 lat i więcej aktywnych zawodowo ogółem • Liczba osób w wieku 50 lat i więcej aktywnych zawodowo pracujących • Liczba osób w wieku 50 lat i więcej aktywnych zawodowo bezrobotnych • Liczba osób w wieku 50 lat i więcej biernych zawodowo

V. Komunikacja (dostęp do informacji)

Relacje międzyludzkie stanowią jeden z najważniejszych czynników wpływających na jakość życia. Istotną rolę pełni komunikacja. Jest ona zjawiskiem polegającym na wzajemnym przekazywaniu sobie informacji. Podeszły wiek i związane z nim zmiany mogą utrudniać komunikację seniorów z otoczeniem. W związku z powyższym istotne jest podejmowanie działań zwiększających dostęp do informacji dla osób starszych oraz kształtowanie pozytywnego wizerunku tej grupy osób.

CEL STRATEGICZNY: POPRAWA JAKOŚCI KOMUNIKACJI
Cel operacyjny 1. Zwiększenie dostępu do informacji dla osób starszych z wykorzystaniem odpowiednich form i narzędzi

Działania:

- Stworzenie strategii komunikacji oraz zaplanowanie systemu wzajemnego informowania (ze szczególnym uwzględnieniem osób starszych z obszarów wiejskich)
- Działania informacyjne dostosowane do potrzeb osób starszych (w tym: z udziałem osób starszych)
  - formy tradycyjne (np. gazeta, program TV lub radiowy)
  - formy elektroniczne (np. Internet, media społecznościowe)
  - inne formy (np. kampanie, spotkania obywatelskie)
- Edukacja cyfrowa osób starszych (np. szkolenia, warsztaty, doradztwo indywidualne i grupowe)

Cel operacyjny 2. Zwiększenie poziomu komunikacji osób starszych z otoczeniem

Działania:

- Popularyzacja wśród osób starszych wiedzy na temat nowych technologii i ich wykorzystania (np. poprzez organizowanie techklubów, kawiarenek, webinariów, szkoleń on-line, pracowni cyfrowych dla osób starszych)
- Współpraca komunikacyjna i informacyjna pomiędzy seniorami a samorządem, administracją publiczną, organizacjami pozarządowymi, obywatelami itp.
- Promowanie tworzenia Rad Seniorów (w tym Rady Seniorów przy Marszałku Województwa Podlaskiego)
- Promowanie integracji międzypokoleniowej i integracji między Radami Seniorów a osobami starszymi
  - działania popularyzujące „Program na rzecz osób starszych w województwie podlaskim na lata 2016-2020"
  - organizacja zjazdów, konferencji, warsztatów partycypacyjnych, wizyt studyjnych, szkoleń medialnych itp.
  - organizacja działań medialnych z udziałem osób starszych (np. własna strona internetowa, gazeta internetowa)

Cel operacyjny 3. Poprawa wizerunku osób starszych

Działania:

- Przygotowanie kampanii społecznej (np. prezentacja twórczości osób starszych, organizacja konkursu w zakresie wolontariatu seniora)
- Organizacja Dnia Szacunku dla Osób Starszych (cykl działań organizowanych na rzecz osób starszych)

Wskaźniki:

- Liczba rad seniorów w województwie

5. Monitoring Programu

Monitoring to skuteczne i efektywne narzędzie operacyjne umożliwiające zarządzanie *Programem na rzecz osób starszych w województwie podlaskim na lata 2016-2020*. W oparciu o uzyskanie, w ramach systemu monitorowania, bieżących informacji na temat realizacji Programu możliwe będzie szybkie identyfikowanie wszelkich nieprawidłowości, a dzięki temu podejmowanie odpowiednich działań zaradczych.

Proces monitorowania będzie polegał na systematycznym obserwowaniu zmian zachodzących w ramach poszczególnych celów założonych w Programie. Pozwoli to ocenić postępy z prowadzonych działań, zweryfikuje kierunek zmian, a także umożliwi bieżącą modyfikację działań oraz dostosowanie zapisów Programu do zmieniających się warunków. Produktem monitoringu będzie informacja opracowana na podstawie dostępnych danych statystycznych, m.in. dostępnych w raportach cząstkowych oraz pochodzących ze statystyki ogólnej. Dane te w ramach potrzeb mogą być uzupełniane wynikami badań własnych (zarówno ilościowych jak i jakościowych). Mierzone będą w szczególności wartości zagregowanych wskaźników opracowanych na użytek systemu monitorowania.

Za monitoring odpowiedzialne będą podmioty zaangażowane w realizację Programu, przy koordynacji Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku oraz Zespołu ds. opracowania Programu na rzecz osób starszych w województwie podlaskim na lata 20162020. Monitoring prowadzony będzie co dwa lata.

6. Wdrażanie i upowszechnianie Programu

Warunkiem efektywności działań zawartych w Programie jest skoordynowana współpraca wszystkich realizatorów Programu na rzecz osób starszych w województwie podlaskim na lata 2016-2020. Realizatorami Programu na rzecz osób starszych w województwie podlaskim na lata 2016-2020 będą:

- Samorząd województwa i jego jednostki organizacyjne,
- Samorządy powiatowe i gminne oraz ich jednostki organizacyjne, w tym: ośrodki pomocy społecznej, powiatowe centra pomocy rodzinie oraz inne jednostki organizacyjne pomocy i integracji społecznej,
- Administracja rządowa,
- Policja,
- Podlaskie Kuratorium Oświaty,
- Placówki, instytucje i inne podmioty kulturalne, oświatowe, zdrowotne i szkoleniowe,
- Szkoły, uczelnie,
- Organizacje pozarządowe, instytucje i organizacje kościelne, związki wyznaniowe,
- Media,
- Rady seniorów,
- Podmioty ekonomii społecznej,
- Wolontariusze, grupy samopomocowe i grupy nieformalne.

Wdrażanie Programu będzie miało charakter ciągły i otwarty, stąd też odstąpiono od określenia harmonogramu realizacji działań cząstkowych w poszczególnych latach. Z uwagi na potrzebę bieżących działań w obszarze polityki senioralnej, za celowe uznano pozostawienie pewnej

elastyczności co do charakteru jak i terminów poszczególnych działań. Bieżąca realizacja działań będzie zależała od posiadanych środków finansowych oraz zdiagnozowanych jak również zgłaszanych potrzeb w tym temacie.

Działania związane z upowszechnianiem Programu należeć będą do kompetencji Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku. Tego typu inicjatywy będą podejmowane we współpracy z instytucjami pomocy i integracji społecznej szczebla powiatowego, gminnego a także z podmiotami, służbami i organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz osób starszych w województwie podlaskim.

7. Finansowanie Programu

Zakres realizacji działań ujętych w Programie w znacznej mierze uzależniony będzie od wielkości środków finansowych Samorządu Województwa Podlaskiego, samorządów

powiatów i gmin, a także środków będących w dyspozycji organizacji pozarządowych i innych podmiotów zaangażowanych w działania na rzecz osób starszych.

Podstawowymi źródłami finansowania Programu będą:

- budżet państwa,
- środki finansowe samorządu województwa, powiatów i gmin,
- środki zewnętrzne, w tym fundusze strukturalne,
- środki pozyskiwane przez organizacje pozarządowe.

Finansowanie zadań realizowanych przez Samorząd Województwa Podlaskiego objętych Programem uwarunkowana będzie wysokością środków finansowych przewidzianych w budżecie samorządu.

Problematyka starości i ludzi starszych jest bardzo złożona, a jednocześnie jak dotąd zaniedbana w ramach polityki społecznej. Przedstawiony materiał wskazuje, że w obszarze polityki senioralnej województwa podlaskiego jeszcze wiele do zrobienia. Niemniej jednak wdrożenie postulowanych wyżej punktów powinno przyczynić się do znaczących zmian w zakresie funkcjonowania ludzi starszych w dzisiejszej rzeczywistości. Im działania te będą wdrożone szybciej, tym łatwiej będzie zmierzyć się z wyzwaniami, jakie niesie ze sobą życie w starzejącym się społeczeństwie.

Notki o zespole redakcyjnym poradnika „DO RZECZY”

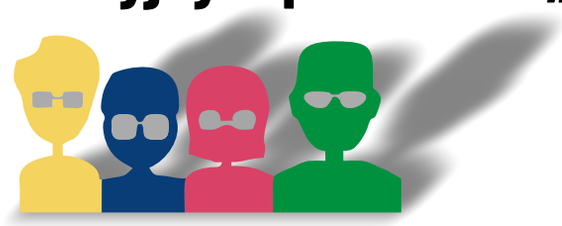

mgr Bożena Bednarek – dziennikarka, specjalista ds. komunikacji i promocji, trenerka warsztatów komunikacyjnych i dziennikarskich, autorka kilkudziesięciu filmów o osobowościach województwa podlaskiego w ramach projektów Stowarzyszenia Szukamy Polski, inicjatorka i główny organizator Konkursu Literackiego dla seniorów SREBRO NIE ZŁOTO od 2014 r, od 4 lat aktywnie pracuje – jako redaktor naczelna- z obywatelską redakcją seniorów – najpierw na portalu senior.bialystok.pl a od 2 lat podlaskisenior.pl. Koordynatorka i realizatorka wielu projektów edukacyjnych o zasięgu regionalnym a także międzynarodowych w ramach PROGRAMU RITA oraz ERASMUS – poświęconych w głównej mierze edukacji i partycypacji seniorów.

dr Emilia Kramkowska – socjolog, adiunkt w Zakładzie Socjologii Edukacji i Gerontologii Społecznej Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku, członek zespołów badawczych realizujących międzynarodowe oraz krajowe projekty dotyczące problematyki przemocy wobec osób starszych, współwykonawca dwóch projektów ASOS podejmujących tematykę partycypacji obywatelskiej seniorów oraz rzecznictwa seniorów; autorka i współautorka ponad 50 publikacji (artykułów, raportów, informatorów czy monografii) z zakresu problematyki socjologicznej i gerontologicznej; zainteresowania naukowe badaczki koncentrują się wokół zagadnień z zakresu socjologii starości, gerontologii społecznej i socjologii ciała.

mgr Jolanta Wołągiewicz – pedagog z zawodu, specjalistka ds. edukacji seniorów i projektów międzynarodowych Erasmus + w Stowarzyszeniu Szukamy Polski, koordynatorka projektów senioralnych w ramach FIO i ASOS a także projektów regionalnych i lokalnych; od 10 lat aktywnie pracuje na rzecz środowiska seniorów – najpierw a Akademii plus 50 jako jej prezeska, obecnie w Stowarzyszeniu Szukamy Polski, brała czynny udział w wypracowywaniu Programu na Recz Osób Starszych Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020, edukowania środowiska na temat tworzenia Rad seniorów w regionie, obecnie pełni funkcję Przewodniczącej Rady Seniorów przy Marszałku Województwa Podlaskiego, pracuje w Podlaskiej Redakcji Seniora jako animator i organizator wydarzeń m.in. koordynuje pracę Punktu Informacji dla Seniorów w Białymstoku

mgr Jan Oniszczuk – mgr ekonomii i dziennikarstwa, prezes zarządu Stowarzyszenia Szukamy Polski, konsultant merytoryczny Podlaskiej Redakcji Seniorów, dziennikarz prasowy i telewizyjny, redaktor naczelny drukowanej Gazety o zasięgu miejskim SENIOR BIALYSTOK i gazety o zasięgu Regionalnym SENIOR PODLASKI; autor i producent filmów dokumentalnych realizowanych przez Stowarzyszenie Szukamy Polski oraz realizator projektów kulturalnych oraz projektów międzynarodowych dotyczących rozwoju lokalnego

Mamy nadzieję, że Przewodnik „Do Rzeczy” dla Seniorów - okaże się przydatny i pomocny. Życzymy powodzenia w działaniach rzeczniczych. Stowarzyszenie Szukamy Polski 2018 r.

STOWARZYSZENIE SZUKAMY POLSKI

Zadanie publiczne "Akademia Rzeczników - wpływamy na zmiany" realizowane przez Stowarzyszenie Szukamy Polski jest współfinansowane ze środków Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 201402020 ASOS oraz ze środków Województwa Podlaskiego

STOWARZYSZENIE SZUKAMY POLSKI

ASOS 2014-2020
Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014-2020
Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

Podlaskie